

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias, quia in templo prophetat ejus excidium, capitur, et mortis reus agitur; sed ab Ahicam eripitur (1).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens: 2. Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum, 3. si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala: et poeniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. 4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambulatis in lege mea, quam dedi vobis, 5. ut audiat sermone servorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, et dirigens, et non audistis: 6. Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. 7. Et audierunt sacerdotes, et propheta, et omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini. 8. Cumque complexset Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, et propheta, et omnis populus, dicens: Morte moriatur. 9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: et urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini. 10. Et audierunt principes Juda verba hæc: et ascenderunt de domo regis in domum Domini, et sederunt in introitu porte domus Domini novæ. 11. Et locuti sunt sacerdotes et propheta ad principes, et ad omnem populum, dicens: Judicium mortis est viro huic; quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 12. Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad universum populum, dicens: Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, et ad civitatem hanc, omnia verba quæ audistis. 13. Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri: et poenitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos. 14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris. 15. Verumtamen scitote et cognoscite, quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus: in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. 16. Et dixerunt principes, et omnis populus, ad sacerdotes, et ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos. 17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: et dixerunt ad

(1) Hæc propheta suspector est priore (cap. xxy), licet sub eodem rege sit facta. Illa enim facta est in anno quarto Joakim, filii Josiæ regis Judæ, hæc autem in principio ejusdem regis. Non tamen integram quam tunc habuit Jeremias, concionem nos hic legere, sed summam ejus tantum, quæ supra cap. vii, viii, ix, plena habetur, observat Rosenmüller, qui et addit reliqua hujus capiti a vers. 20 aliquanto post tempore adjuncta esse, rem ipsam docere.

Distinguenda est, primo, occasio facti, seu legatio Propheta, primo, imposta a Deo, scripta temporis epocha, 1; secundo, completi mandatum, quid et quo fine sit Propheta agendum, 2, 3; quid et sub qua comminatione sit dicendum, 4-6; tertio, executione per Prophetam data,

7; quarto, inique a sacerdotibus, et popularibus manus in Prophetam injicientibus, et mortem machinantibus, accipiendo, 8, 9.

Secundo, progressio facti, seu actio judicialis, primo sacerdotibus et pseudopropheta captam Jeremiam ad principes deferentibus, et ad mortem postulantibus, 10, 11; secundo, Propheta causam suam perorante, narratione rei data, et adjunctis tum promissionibus, tum comminationibus, 12-15; tertio, principibus et populo equitatem defensionis agnoscentibus, 16; quarto, senioribus etiam quibusdam hanc sententiam facto Ezechie confirmantibus, 17-19; quinto, aliis autem facto Joakim opposito, contra excipientibus, 20-23 (de quo facta vide annot. ad vers. 20).

omnem cæcum populi, loquentes: 18. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechia regis Juda, et ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sion quasi ager arabitur: et Jerusalem in acervum lapidum erit: et mons domus in excelsa sylvarum. 19. Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, et omnis Juda? numquid non timeverunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini: et poenituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras. 20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hanc, juxta omnia verba Jeremia. 21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus, verba hæc: et quæsiit rex interficere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Ægyptum. 22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum. 23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto: et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio: et projecit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis. 24. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

2. AD OMNES CIVITATES, — ad viros omnium civitatum Juda, qui veniunt Jerusalem ad templum, ut ibi Deum adorent et colant.

3. ET POENITEAT ME MALI, — ut revocem sententiam de malo, et vindicta eis irroganda latam: vide cap. xviii, vers. 8.

5. DE NOCTE CONSURGENS, — tempestive et vigilanter, quasi qui nocte consurgit. Est catachresis: vide dicta cap. xxy, vers. 3 et 4.

6. DABO DOMUM ISTAM Sicut SILO, — evertam templum sicut everti Silo, ubi prius erat arca, de quo dixi cap. vii, vers. 12.

8. APPREHENDERUNT EUM (Jeremiam) SACERDOTES ET PROPHETA. — Prophetas vocat Scribas et legis doctores. Ita Chaldeus et Vatablus. Fuit hic Jeremias typus Christi, qui pariter a Scribis accusatus est, quasi destructor templi ejusdem, ait Theodoretus atque similiter clamaverunt Judei contra Christum: « Sanguis ejus super nos, » uti hic Jeremias eis intentat, vers. 15.

9. QUARE PROPHETAVIT IN NOMINE DOMINI? — quare finxit Jeremias se prophetare in nomine Domini? cur suis figmentis et somniis prætexit nomen et oraculum Domini?

EO QUOD NON SIT (id est, ita ut non sit) HABITATOR.

16. PORTE, etc., NOVE. — Chaldeus, portæ orientalis, que nove a Joathan fuerat edificata, IV Reg. xv, 35. Habuit hæc porta alia nomina septem, que recenset a Castro-Tibi, ait S. Hieronymus, exercebantur judicium, ac proinde ibi acta est hæc causa Jeremie.

11. JUDICIUM MORTIS EST VIRO HUIC, — q. d. Jeremias reus est mortis, et in judicio a judicibus morti adjudicandus est, quia blasphemus et pseudopropheta, quia prophetat excidium sancti templi et urbis.

12. DOMINUS M' AT ME. — Nota prudentiam Jeremie, confessori et martyri imitandam, ut dicat se Dei fidem et legem sequi; secundo, charitatem, um hortatur ad poenitentiam, ut per eam exci-

dium evadant; tertio, humilitatem, cum ait: « In manibus vestris sum; » quarto, fortitudinem et libertatem, cum ait Deum ultimum suam necem; quinto, securitatem bonæ conscientia: qua nixus Deo non timet mortem.

AD DOMUM, — de domo Dei, sive templo

AD CIVITATEM, — de civitate; sic enim sæpe capitur hebraicum מן, id est, ad, pro de.

14. FACITE (inquit) MIHI QUOD DOMUS EST IN OCVLIS VESTRIS. — Ita S. Martinus, teste Sulpitio, rogatus a latrone an non timeret, constanter respondit: « Nunquam fui tam securus, quia sci misericordiam Domini in tentationibus affore magis vero tibi condoleo, qui Christi misericordia, utpote latrocinia exercens, es indignus. Pari modo Jeremias.

15. SI OCCIDERITIS ME (inquit) SANGUINEM INNOCENTEM TRADETIS CONTRA VOSMETIPSOS, — id est in vestram perniciem. Sanguis enim meus contra vos et contra Jerusalem clamabit, ultionemque repositet a Deo, ut sanguis Abel contra Cain.

16. NON EST VIRO HUIC JUDICIUM MORTIS, — non est reus mortis.

18. MICHAËS. — Vide Michææ cap. iii, 12.

SION (id est Jerusalem vastata et desolata) QUASI AGER ARABITUR (id est ita desolabitur, ut fiat arabilis, ut arari possit), ET MONS DOMUS (Domini, puta mons Moria in quo erat templum, erit) IN EXCELSA SYLVARUM, — ita deseretur, ut silvescat, et dumetis arboribusque repleatur instar sylvæ. Arias Montanus, et ex eo Castrius, censent in v. arabitur, aludi ad veterum ritum, qui dum urbem a se expugnata funditus evertere vellent, in illa ducebant aratrum, de quo Horatius, lib. 1, ode 18:

Imprimeretque moris
Hostile aratrum exercitus insolens.

Et Isidorus, lib. xv, cap. i, ait: « Urbs aratro conditur, aratro vertitur. » Verum Hebræi urbes hostiles non arabant, sed sale seminabant, cum eas funditus delere vellent, ut patet Judic. ix, 45. Prior

ergo sensus est simplicior et verior. Sic Ovidius, *epist. 4 Heroid.* canit :

Jam seges est, ubi Troja fuit, ressecandaque falce
Luxuriant Phrygio sanguine pinguis humus.

20. FUIT QUOQUE URIAS, — *q. d.* Si occidamus Jeremiam, faciemus scelus simile illi, quo nuper a Joakim rege cæsus est Urias versus Dei propheta, ob quod rex et proceres omnium odium et invidiam incurerunt. Ita Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Sanchez. Sed hi coguntur nonnulla supplere, et textui conjectando addere. Unde secundo, simplicius Vatablus, Lyranus, Dionysius, Prado et a Castro censent post seniorum sententiam dictam pro causa Jeremie, hic oppositum dicit suffragium; quare hæc sacerdotum illorum sunt verba, qui Jeremiam accusarunt: unde exemplum hoc, exemplo Michææ a senioribus allato contrarium, afferunt; scilicet Uriæ prophete punitionem et eandem a Joakim jam tum regnante patratam, ut probent Jeremiam pariter esse occidendum. Videtur enim hic esse quasi consultatio, ubi varii veritas dicunt sententias, quisque suam; unde dissidium hoc tandem solvit Ahicam, liberando Jeremiam (1).

(1) Eorum quæ inde ab hoc versu de Uria propheta a Joakimo rege necato leguntur, quamvis sit ad reliquam historiam ratio, ut Cornelius notat, non una est interpretum sententia, aliis hominum qui Jeremiam defendentes, verba esse, statuentibus; aliis existimantibus ab adversariis hæc esse prolata ut exemplo, ex Ezechie tempore petito, opponerent alias recentius Joakimi, qui Urias non passus sit impune elabi, ibi præter interpretes a Cornelio citatos, sentiunt Jarchi et Standlin in *den Neuen Beytraegen*, pag. 386. Aliter sentit Rosenmüller. Nam ut taceamus, inquit, non esse credibile, verba adversariorum ita adferri, ut lectores ne verbulo quidem monentur, loqui jam alios, quam qui antea locuti erant (ut supra vers. 49, 41). Illi sententia hoc potissimum obstat, ut vere observat Schurrerus, quæ cum Uria propheta gesta fuit res, et ipsa quidem regnante Joakimo accidit, sed extus orbe rei in primordia regni, cecidisse nequaquam potest. « Nam et discussus hominis in Ægyptum, uti forte non nihil temporis delitesceret antequam comprehenderetur, et retracti ex fuga Hierosolymam profectio non poterat non efficere, ut supplicium Uriæ haud minimo intervallo abesset ab aditu Joakimi ad regiam potestatem. Consequitur, tum cum vis ageretur, Jeremias, commemorari nondum potuisse supplicium Uriæ, quod necdum evenisset. Inserta vero est historia omnis reliquæ narrationi postea demum, cum ea qua nunc titimur, libri editio perforetur vel a Jeremia ipso, vel ab alio non nemine. Et consilium eventui via dubium videri possit: eo vero spectabat, ut intelligerent lectores, in magno vite periculo versatam fuisse Prophetam, quod summa rerum tunc esset penes regem, qui brevi post in similibi causa profugum adeo ex

21. ET AUDIVIT REX JOAKIM, — anno primo regni sui, sub ejus initium; nam hæc contigerunt anno eodem primo Joakim, ut patet vers. 4, cum jam cæsus esset Urias.

22. ET MISIT REX JOAKIM VIROS IN ÆGYPTUM, — qui cum consensu Pharaonis (cujus amicus atque tributarius erat Joakim) ex Ægypto reducerent Uriam in Judæam, ut mortu mulcicaretur; sine consensu Pharaonis enim nemo ausus fuisset vim Uriæ in Ægypto afferre, eumque cogere ad reditum.

23. IN SEPULCRIS VULGI. — Nota: Viri insignes et Prophete propria habebant sepulera, cum titulis cuique debitis; sed pauperes et peregrini in campo agro, in valle Cedron ad hoc coempto, sepeliebantur in polyandro, sive publico ossario, *IV Reg. xxiii, 6.* Sic Urias ad ignominiam inter pauperes vulgumque sepultus est.

Mirum quid, et pene incredibile, de Uria hujus filio narrat Epistola nuper in Bibliotheca Sardinia reperta. S. Athanasii Episcopi Casararangustani, qui a S. Jacobo Apostolo in Hispaniam conversus fuit ad Christum; et Vita Beati Petri primi Braccarenensis Episcopi (qui pariter discipulus fuit S. Jacobi), quam scripsit Caledonius, qui Braccarensem Ecclesiam quasi Episcopus rexit anno Domini 260, uti refert Hugo Portugalensis, anno Domini 4100, in Epistola quam recitat Franciscus Bivarius in *Comment. ad Chronicon L. Deatri*, anno Christi 37. num. 7. Nimirum Uriam hunc genuisse filium Prophetam, qui Samuel junior, vel Malachias senior, ob morum gravitatem et vultus pulchritudinem sit appellatus, ac post vastatam a Nabuchodonosore Hierosolymam, ab eodem cum aliis aliarum tribuum Judæis missus sit in Hispaniam, ibique vixerit viginti annos, ac deinde obierit. Hunc enim asserit post annos 627, quibus in sepulcro motus delituit, fuisse reususcitatum ad vitam a S. Jacobo Apostolo, cum is Hispaniam adit, atque ab eodem fidei Christianæ mysteris instructum, pertransque nuncupatum, missum Braccaren, ubi Ecclesiam Braccarensem fundavit, et Apostolico spiritu instituit, ac tandem gloriosum obiit martyrium. Fides sit penes auctores jam citatos.

24. MANUS AHICAM, — patrocinium et auxilium Ahicam (qui magnus fuit apud Josiam, *IV Reg. xxii, 12*), liberavi Jeremiam, quasi fratrem injuste morti addictum; unde hebraice *Ahicam* significat *frater resurgens*.

Ægypto retraxerit ad supplicium, et Achikam maxime auctoritate nunc effectum fuisse ut impunis dimitteretur Jeremia. » Hæc Schurrerus, quod ante ipsum *Christus* ad vers. 49 potest.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias vinculorum et catenarum ostento, et missione ad gentes et reges vicinos, prædicit et jubet regi Edom, Moab, Tyri, Sidonis, et Sædecia regi Juda, ut se dedant Nabuchodonosori, si se et sua salva esse velint: Deum enim decrevisse omnes hæc regiones trahere potestati Chaldaeorum. Quocirca particulae propheticæ contra hæc reges et gentes, quæ ponuntur cap. xlviii et cap. xlix, hoc tempore a Jeremia editæ, et ad reges hæc transmissæ videntur, ut patet cap. xlix, vers. 34. Inde vers. 9, monet ne credant falsis prophetis pacem et prospera promittentibus, sed sciant vasa reliqua in templo, domo regis, totaque urbe a Chaldeis in Babylonom esse transferenda (1).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens: 2. Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et catenas: et pones eas in collo tuo. 3. Et mittes eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis; in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sædeciam regem Juda. 4. Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Hæc dicetis ad dominos vestros: 5. Ego feci terram, et homines et jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento: et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis. 6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et quicumque et bestias agri dedi ei ut serviant illi. 7. Et servient ei omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus: donec veniat tempus terræ ejus et ipsius: et servient ei gentes multe, et reges magni. 8. Gens autem et regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis: in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus. 9. Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et divinos, et somniores, et augures, et maleficos, et quicumque dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis. 10. Quia mendacium prophetant vobis: ut longe vos faciant de terra vestra, et ejiciant vos, et pereant. 11. Porro gens, quæ subjecerit cervicem suam sub jugo regis Babylonis, et servierit ei; dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: et colet eam,

(1) Juxta primum hujus cap. versum, anno primo Joakim, factum esset mandatum istud symbolicum ad Jeremiam, dum ex totius capituli tenore liquet, quæ hic narratur sub Sædecia facta esse (vers. 8-12; xxvii, 1). Quæ notandum inter præterea plures ita solvi posse existimant, ut statuat, vel quarto Joakimi anno Jeremias a Deo mandatum fuisse, quod sub Sædecia faciendum et annunciandum ab ipso esset, vel istud mandatum aliquam executionem sub ipso Joakimo accepisse, ut sentit Cornelius. Sed cum vix probabilis ratio videretur, cur diu antea mandatum illud Propheta a Deo accepit, vel exsequi inceperit, in mendo jacere hunc locum censuerunt criticorum plures, licet C. B. Michaelis admitti posse censet hoc vaticinium, quod in symbolibus Joakimi annis editum est, postmodum anno quarto Sædecia iteratum, auctoris profudisse. Sicut enim Jeremias vaticinia sua iterum describit curavit per Barucham, et ea anxiose legitur cap. xxxv, 2: « et insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant. »

Hæcigitur causa fuit hujus mandati a Deo Jeremias danti. Reverso a prima in Judam suscepta expeditione Babyloniæ Nabuchodonosore, Sædecia, Judææ rex ab illo constitutus, cum aliquot annos pacate regnasset, anno quarto sui regni etiam Nabuchodonosori per legatos de novo fidem et obsequium pollicitus esset (vid. infra li. 29), haud longe tamen post, sollicitus a finitimis regibus et ab imprudentibus consiliariis, induci se passus est, ut a Babyloniæ rege dediceret (*IV Reg. xxiv, 20*, infra cap. li. 3; *Ezech. xvi, 15*). E vers. 8 hujus capituli patet, reges Hierosolymam legatos misisse, qui, ut credibile

est, una cum Sædecia consilia agerant, qua ratione Babyloniæ regi resistere, aut jugum ejus excutere, poterantque infringere possent. Grata erant hæc consilia populo, qui nihil magis in votis habebat, et falsi prophete, qui ejus favorem captarunt, in errore isto confirmare eum amebantur, fore dicentes, ut potentia Babyloniæ regis brevi infringeretur; cujus rei illustre exemplum exstat, infra cap. xxvii, 2 sequ.

Sed Jeremias, a Deo edoctus eventura esse alia omnia, ac illi sibi blandiebantur prædicit hæc concione. Et primo, pro argumento datæ revelationis, primo, proponit mandatum divinum de faciendis, assumendis, et transmittendis ad vicinos reges et Sædeciam vinculis 3, 3; secundo, apponit per nuntios vinculorum translatos; 4; tertio, decretum divinum de conferendo Nabuchodonosori et ejus posteritati imperio super eorum regna, 6, 7; constitutum gentibus huic decreto reluctariis excidium, 8.

Secundo, sequitur monitum communicatæ revelationis adjectum, primo, universim pro gentibus, ne credant pseudoprophetis aliud suavis, 9, 10; et ut submittant se huic imperio, certæ de sua prosperitate, 11; secundo, singulariter pro Sædecia, ut subjectionem præstet, alias periturus cum populo, 12, 13; et ne prophetis contradicatur, utpote mendacibus, nec a Deo missis, adhibeat fidem, 14, 15; tertio, spectatum pro sacerdotibus et populo, ut ludo interdictum et mandatum observent, 16, 17; ne pseudoprophetarum promissioni de vasis sacris a Babylone referendis confidant, cum potius relicta adhuc Hierosolymæ sacra supellex omnis illuc sit transferenda, 18-22.

et habitabit in ea. 12. Et ad Sedeciam regem Juda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens: Subjicite colla vestra sub jugo regis Babylonis, et servite ei, et populo ejus, et vivetis. 13. Quare moriemini tu et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quæ servire noluerit regi Babylonis? 14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi: Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis. 15. Quia non misi eos, ait Dominus: et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciant vos, et pereatis tam vos, quam prophetae, qui vaticinantur vobis. 16. Et ad sacerdotes, et ad populum istum locutus sum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito, mendacium enim prophetant vobis. 17. Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis; quare datur hæc civitas in solitudinem? 18. Et si prophetae sunt, et est verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, et in domo regis Juda, et in Jerusalem, in Babylone. 19. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in civitate hac: 20. quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Jechoniam filium Joakim regem Juda de Jerusalem in Babylone, et omnes optimates Juda et Jerusalem: 21. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Juda et Jerusalem: 22. In Babylone transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus, et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

4. IN PRINCIPIO REGNI JOAKIM. — S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Maldonatus et Sanchez referunt hunc primum vers. ad finem cap. precedentis; nam quæ mox sequuntur, non sub Joakim, sed Sedecia confisisse patet vers. 3. Olim enim Scriptura non erat distincta per capita, sed postea per ea varie a variis divisa fuit, ut patet ex Oecumeno, Areta et Euthymio; vide Sixtum Senensem, lib. III, tit. *De partitione methodus quarta*. Verum Septuaginta editionis Complutensis, Chaldeus, Biblia Romana, et alii hinc ordiuntur cap. xxvii, hæcque cum eo recte coherent, non autem cum fine capitis precedentis.

Dico ergo, mox ut ab Abicam a morte liberatus est Jeremias, sub initium regni Joakim, cum regnaret adhuc Nabuchodonosor senior (nam junior cepit regnare anno tertio Joakim) jussisse Deum Jeremiam, ut gestaret vincula, ut iis ad vivum representaret vincula et captivitatem Judæorum; sicut Isaias, cap. xx, jussus est ambulare nudus, ut representaret expilationem Judæorum. Deinde sub Sedecia jussus est Jeremias hæc vincula mittere ad reges vicinos, ut patet hic vers. 3. Gestavit ergo Jeremias hæc vincula vel continuo, vel per intervalla, per annos 13, scilicet ab anno 1 Joakim usque ad annum 4 Sedeciae, ut patet cap. seq. vers. 4. Ita Hebræi, Lyranus, Vatablus et Castrius. Vide hic quomodo Deus suos Sanctos exerceat; fuit enim hæc Prophetae longa æque ac molesta et probrosa penitentia ac mortificatio.

Dicens (Hebræi לֵמֹר *le mor*, id est ad dicendum, ut scilicet verbum hoc a Deo acceptum annuntiare alii, eisque dicerem: Audite): HÆC DICIT DOMINUS AD ME, — ut vobis ea prædicem.

2. VINCUA, — scilicet fuses, quibus jugum collo ad cornibus boum alligatur; hi enim hebraice

vocantur מֹסֶרֶת *moseret*. Ita Jeremias non tantum verbis, sed et rebus ipsis futura prænuñtiat, gestans lora quasi bos ad aratrum; et catenas quasi servus ad furcam damnatus.

ET CATENAS, — scilicet ligneas, quæ quasi compedes collum stringant, sicut jugum stringit collum bovis aut porci, ne sepes percurrat, ut sicut servi olim gestabant furcas, quæ erant instar litteræ V, ait Varro; scilicet erant instar trianguli, qui duobus lignis constans, fune vel catena, aut tertio ligno clauditur. Id ita esse patet cap. seq. vers. 13; hebraice est מֹסֶרֶת *moseret*, id est, ut Chaldeus et Vatablus, juga, scilicet ut ipsa significant Nabuchodonosorem jugum servitutis omnibus, gentibus impositurum, eo quod ipse, presertim Judæi, suave Dei jugum recusarint, imo excusserint, dixerintque: « Non serviam, » cap. II, vers. 20.

3. NUNTIORUM QUI VENERUNT. — Hugo, Lyranus, Vatablus et Maldonatus, putant hos nuntios missos esse a vicinis regibus, ut Sedecia novo regi de regno gratularentur, eumque ad rebellionem incitarent, utque, inito inter se fœdere, Chaldeis adventantibus resisterent, eorumque imperium excutirent, itaque liberarentur a tributo quod eis pendebant; quare Jeremias jussu Dei contrarium hic eis jubet et præcipit, ut scilicet Chaldeis se subdant.

5. ET DEDI EAM, — q. d. Idcirco dabo, vel dare soleo eam cui voluero.

6. ITAQUE DEDI OMNES TERRAS ISTAS IN MANU NABUCHODONOSOR. — « Dedi, » id est tradidi, non donavi, sicut res aliena traditur furi aut tyranno. Nec enim Deus hic jus et titulum dedit Nabuchodonosori invadendi Judeam aliaque regna, cum eo hanc tyrannidem postea eum punierit et everterit, ut dixi cap. xxv, vers. 12.

ET BESTIAS AGRI DEDI EI. — Per bestias intellige barbaras nationes. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus. *Secundo*, et potius proprie accipe bestias; quia, subjecta terra, homines et bestie sunt subjectæ. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Alludit ad Nabuchodonosorem, quæ se teonen, cui omnes bestie se subdunt, q. d. Multo ergo magis vos, o homines, tali leoni vos subjicite, ni leonis ungues experiri vultis. Non enim villitas, sed « dignitas est servum esse potentis, » ait S. Ambrosius in cap. I *epist. ad Timoth.*

7. ET SERVIENT EI OMNES GENTES, ET FILIO EJUS, ET FILIO FILII EJUS. — Hinc Hebræi, S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus, non quatuor aut quinque, ut faciunt Berosus, Josephus et alii; sed tres tantum numerant reges Babylonis, scilicet primus fuit Nabuchodonosor, qui regnavit ab anno 3 Joakim ad annum 37 post transmigrationem Joakim, per 43 annos, ut patet IV Reg. xxv, 27, collato cum Daniel. I, 1; secundus fuit Evilmerodach, Nabuchodonosoris filius, qui regnavit per annos 18, ut vult Josephus, vel 23, uti volunt Hebræi; tertius fuit Balsasar, filius Evilmerodach, qui regnavit annos tres, uti tradunt Hebræi in *Seder Olam*.

Verum alii aliter hos tres reges enumerant, nam Nabuchodonosorem hunc intelligunt seniores, qui et Nabonassar vel Nabollassar est dictus, quique, teste Josepho, lib. X, cap. xi, ex Beroso, regnavit 21 annis: hæc enim dicta sunt Jeremia, initio regni Joakim; tunc autem adhuc regnabat hic primus Nabuchodonosor. Nam secundus Nabuchodonosor, prioris hujus filius cepit regnare anno 3 Joakim. Hinc ergo senior Nabuchodonosor est pater; hujus filius est Nabuchodonosor junior, qui Magnus est dictus, quique everit Jerusalem, et plurimas gentes, atque regnavit 43 annis; nepos sive filius filii, puta filius Nabuchodonosoris Magni, est Evilmerodach, qui et Balsasar est dictus. Nam Evilmerodach eundem esse cum Balsasar, eumque esse filium Nabuchodonosoris Magni, non nepotem, colligitur ex *Baruch* I, 11. Vide dicta Daniel. v, 1.

Dices, II Paralip. cap. ult., vers. 40, dicitur: « Ut serviant Nabuchodonosori (scilicet et Magno), et filii ejus. »

Respondet a filiis, » id est posteris, sive uni, sive pluribus; non enim vult eos enumerare, sed tantum dicere, quod omnibus ejus posteris servient daturi.

Nota: *Te servient ei omnes gentes*, partim inchoate, partim respective accipiendum est. Inchoate, qui cepit Nabuchodonosor senior vicinas gentes subigere; sed complete omnes, id est plurimas, subigere Nabuchodonosor Magnus, senioris filius: *servient ergo*, id est servire incipient; significatur enim actus inchoatus, non completus.

Respective, quia *te servient* respicit partim patrem, partim filium, et filium filii; quedam enim

gentes servierunt Nabuchodonosori seniori, quedam et plures servierunt Nabuchodonosori juniori sive Magno, et Balsasari.

DOMEC VENIAT TEMPUS TERRE EJUS, — scilicet ultionis; Chaldeus, *territus*, quando scilicet Cyrus terram Chaldæorum puniet et subiget. Ea enim subacta, nullæ gentes amplius servierunt Chaldæis, utpote jam subactis. Quin et Cyrus, uti Judæis, ita et cæteris gentibus in Babylone captivis, ea devicta, videtur libertatem ad sua redeundi dedisse. Hoc est enim quod promisit Jeremias, cap. XLIX, vers. 6: « Post hæc reverti faciam captivos filios Ammon. » Idem de Moab ait cap. XLVIII, vers. 47, et de Ælam, cap. XLIX, vers. 39, et de Ægyptis, cap. XLVI, vers. 26. Ita Sanchez, cap. XXV, vers. 11.

SERVIENT EI GENTES MULTÆ, ET REGES MAGNI. — Ita Hebræus, Chaldeus, Septuaginta, et hoc exigunt sequentia; unde mirum est Symmachum, S. Hieronymum in *Comment.*, et Vatablum vertere: *Et subjicient eam* (scilicet Babyloneum) *servituti gentes multæ et reges magni*, scilicet Cyrus et Darius.

9. MALLEFICOS. — Vatablus, *veneficos*, scilicet necromanticos, qui ex sanguine et victimis demonum imbecitis divinant. Ita et Lyranus.

10. UT, etc., ECIANT. — ut causa sint, cur ego vos ejiciam de terra vestra: *et ut* significat eventum et consecutionem, non causam, q. d. Dum vobis persuadent pseudoprophetae ut resistatis Chaldæis, efficiunt ut illi vos captivos abducant; si enim vos eis dederitis, stuerunt vos in terra vestra manere vectigales, hæc vicinis regibus dicuntur, sequentia Sedeciae et Judæis.

11. VASA DOMINI, — vasa templi Domini, que in Babylone cum Joakim transtulit Nabuchodonosor, anno 3 Joakim, IV Reg. xxv, 13.

12. QUARE DATUR? — cur dabitur, cur destruetur Jerusalem, cum facile servari possit, si vos Chaldæo dedatis?

13. SI PROPHETE SUNT (ver), OCCURRANT, — scilicet precibus suis resistendo, et fluctendo Deitatem ad misericordiam, non permittat vasa templi reliqua in Babylone asportari, q. d. Adeo vasa a Chaldæis et templo Dei in Babylone translata non redeuntur, ut pseudoprophetae falso vaticinantur, ut etiam quæ reliqua sunt in templo, ad eisdem in Babylone sint transfrendenda, ut factum est per Nabuzardan, IV Reg. xxv, 13.

14. AD COLUMNAS. — id est de columnis, maræneo et basibus; hæc enim tria reliqua fuerunt quæ postea confregit, et cum Sedecia in Babylone transtulit Nabuchodonosor, IV Reg. cap. xxxv, vers. 13 et 16.

21. AD VASA, — de vasis. Vide simile cap. xxvi, vers. 12. Sic alibi sæpe ad sumitur pro *de*, ut Hebr. I, 7, et IV, 13, et alibi.

22. USQUE AD DIEM VISITATIONIS SUÆ, — id est liberationis suæ: per Cyrum.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hananias pseudopropheta falso prophetat pacem Hierosolymæ: quocirca vers. 12, tollit jugum et catenas in collo Jeremie, quibus ipse portebat captivitatem Judæorum. Quamobrem Deus jubet Jeremias, ut pro catenis ligneis ferreas faciat, quibus durius jugum Judæis esse subendum significet. Porro, vers. 13, Jeremias Hananiaz ex Deo mortem denuntiatur, ac moritur ille eodem anno (1).

1. Et factum est in anno illo, in principio regni Sedecie regis Juda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus et omni populo, dicens: 2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contrivi jugum regis Babylonis. 3. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtravit ea in Babylonem. 4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, et omnem transmigratorem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis. 5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini. 6. Et ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitetur Dominus verba tua, quæ prophetasti: ut referantur vasa in domum Domini, et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum. 7. Veruntamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi: 8. Propheta, qui fuerunt ante me et ante te ab initio, et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna de prælio, et de afflictione, et de fame. 9. Propheta, qui vaticinatus est pacem: cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate. 10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremie propheta, et confregit eam. 11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. 12. Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremie propheta dicens: 13. Vade, et dices Hananiaz: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti: et facies pro eis catenas ferreas. 14. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, et servient ei: insuper et bestias terræ dedi ei. 15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi, Hananiaz: non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16. Ideo hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terræ: hoc anno morieris: adversum enim Dominum locutus es. 17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

(1) Sequuntur duo sermones quasi polemici, unus controversia verbalis cap. xxviii, alter controversia epistolari constantis cap. xxxi. Porro eodem quoque cap. superiore narratur anno, et quæ capite xxviii legitur dicta et facta esse, sed aliquanto sortis, et dicitur inscripto vers. 1, et quæ res ipsa.

Cum igitur Jeremias propterea quod superiore concione Judæis inimicisque populis infamata prædixerat, rursus in contrarium asserit Hananias, primo, prædicans solutionem captivitatis, 2; secundo, definiens hujus eventus tempus proximum, 3; tertio, promittens reditum captivorum in patriam, 4.

Secundo, huic contradicit Jeremias, primo, cum voto predicationi illudente, 5-7; secundo, effato, prophetas ab evento discernendos docente, 8, 9.

Tertio, instat Hananias, primo, symbolum predictæ captivitatis catenam de Jeremie collo, tollendo et confringendo, 10; secundo, predicationem superiorem re-nunciando, 11.

Quarto, Jeremias a Deo remissa, nuntia a Deo nova et scribitoria accipit, 13, 14; et eadem ad Hananiam defert, 15, 16; quam predicationem eventus, scilicet mors Hananiaz comprobavit, 17.

4. ET FACTUM EST IN ANNO ILLO IN PRINCIPIO REGNI SEDECIE (id est) IN ANNO QUARTO. — Dies: Si in principio regni, quomodo anno quarto? Respondent: Christophorus a Castro, Sanchez et alii, hæc verba: « Et factum est in anno illo, qui fuit in principio regni Sedecie regis Juda, » pertinere ad caput præcedens: si vero in anno quarto, pertinere ad sequentia, et inchoare hoc cap. xxviii. Ab his enim verbis hoc caput inchoant Septuaginta, S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus et S. Thomas.

Secundo, Vatablus et Scaliger in *Emend. temp.*, respondent annum quartum hic intelligi, non regni, sed hebdomadis, חַבְדָּמֵינָה *hassceniata*, sive sabbati, id est quietis et cessationis terræ, juxta legem *Levit. xxv, 4*. Initium enim, sive annum primum regni Sedecie, fuisse annum quartum hebdomadis sabbaticæ, sive annorum sabbaticorum.

Hæc sententia planior et verior videtur. Addunt ipsi eam plane respondere chronologicæ. Annus enim decimus quintus, inquit, Ezechie full sabbaticus (licet id neget Torriellus, ut colligitur ex *IV Reg. xviii, 13*, collato cum *IV Reg. xix, 29*; ab illo enim anno 13 usque ad primum Sedecie, fluxerunt anni 146, qui, si dividantur per septem (septimus enim annus erat sabbaticus) invenies 16 annos sabbaticos, et insuper 4 annos, ita ut annus primus Sedecie fuerit annus quartus decimi septimi sabbatici currentis, et consequenter annus quartus Sedecie, fuerit annus sabbaticus decimus octavus. Solebant enim Judæi sua et suorum gesta, et annales consignare per annos sabbaticos et jubileos, ut Græci per Olympiades; esto Judæi sub hæc tempora avariores non dimitterent servos liberos, nec servarent ea quæ per legem hoc anno erant prescripta, ut patet cap. xxxiv (1).

Aliter respondent Lyranus et Maldonatus, scilicet annum quartum regni Sedecie vocari *principium*: quia non erat media pars temporis quo regnavit; regnavit enim undecim annis. Sed hoc est largum principium.

2. CONTINUUM, — statui contere et destrueret imperium Chaldaeorum. Vide *Can. xxix*; ita S. Thomas.

3. ADHUC DUO ANNI DIERUM, — postquam duo anni suis diebus decurrunt et complebuntur. Chaldaei, in fine duorum annorum. Sic in Scriptura sæpe dies sumuntur pro tempore: hoc enim metrum per dies, sive parvum sit, sive magnum.

(1) Venema conjicit pro חַבְדָּמֵינָה *quarto*, vel legendum esse חַבְדָּמֵינָה *primo* (anno), vel voces *anno quarto* esse loco motas et vers. 3 inserendas, adeoque pertinere ad verba Hananiaz, quibus prædixit, vasa sua esse redicenda post duos annos, seu *anno quarto* Sedecie; sive hoc quod hic narratur anno secundo Sedecie contigerit; sive, si citius, Hananias post duos annos majore latitudine dixerit, aut dubium reliquerit, num post biennium, an *quarto* anno; ita ut sensus sit: post duos annos, utique *anno quarto*.

6. SUSCITET DOMINUS VERBA TUA, — faciat ea esse vera, *q. d.* Ego idipsam opto, sed scio non futurum.

.. AUDI. — Putant Hugo et Vatablus Jeremiam initio dubitasse an Hananias esset verus Dei Propheta, ideoque hic prestolarique prophetæ eventum. Melius S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus censent Jeremiam scivisse Hananiam esse pseudopropheta; quia sciebat ante 70 annos captivitatem non esse solvendam: falsum ergo esse quod dicebat Hananias, post biennium esse solvendam. Sed propter populum qui ei credebat, jubet Jeremias ut exspectent et videant rei eventum.

8. PROPHETA, etc., PROPHETAVERUNT, etc., DE PRÆLIO, — *q. d.* Propheta qui adversa, ut bella, famem, etc., denuntiavit, subinde denuntiavit ea quæ non evenerunt, eo quod ad ipsorum denuntiationem populus egerit penitentiam moresque mutavit: tunc enim Deus, qui pronus est ad miserendum, pariter sententiam suam movavit et revocavit: Propheta vero qui prospera, ut in eam, denunciant, sicut tu facis, o Hananiaz, his idipsum eveniat, judicabuntur esse pseudoprophete. Licet enim possit Deus etiam hic mutare sententiam, si populus mores mutet, fiatque deterior: tamen id rarum est; quia Deus pronus est ad clementiam quam ad vindictam, et si non peccata illam in hanc mutare velit, illud utique per prophetam pariter edicet et prænuntiabit. Ita Vatablus et Maldonatus. Eventus ergo contrarius, scilicet bellam et vastitatem Hierosolymæ, docebat quod tu, o Hananiaz, sis pseudopropheta, falsoque et pacem promiseris. Verum hæc expositio multa supplet quæ non sunt in textu, neque satis solida videtur. Nam si homines mores mutant, Deus eque retractat sua promissa ac minas. Unde noster Interpres hic intus prophetam letam et tristem non distinguit. Ita enim fecit Heli, *I Reg. ii*: « Loquens, inquit, locutus sum ut domus tua et domus patris tui ministrarent in conspectu meo in sempiternum; nunc autem dicit Dominus: Abiit hoc a me. » Simile vidimus cap. xviii, vers. 40. Sensus ergo est, *q. d.* « Propheta qui fuerunt ante me, et ante te ab initio, et prophetaverunt, » etc. Subaudi, hoc signo, an veri essent an falsi, agniti et discreti sunt, nimirum: « Propheta, qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, scietur Propheta, quem misit Dominus in veritate, » *q. d.* Omnis propheta, sive prospera, sive adversa, ferum probatur eventus: unde tua, o Hananiaz, ex eventu apparebit esse mendax. Ita S. Hieronymus et Dionysius Carthusianus.

13. CATENAS LIGNEAS CONTRIVISTI, ET FACIES PRO HIS CATENAS FERREAS. — Jeremias accepta injuria et contumelia ab Hananiaz, tacet et patiens abiit. Unde Deus eum defendit loquens per os Jeremie *q. d.* O Hananiaz, tu non vis jugum ligneum, sed ferro suadeo, ut scilicet Judæi sponte dent se Chaldeis, et levem ferant servitutem: hinc facies, i

est causa oris, ut fiant catenas ferreae; quia enim suades et persuades populo, ut exultant jugum ligneum, et rebellent; hinc Deus imponet eis jugum ferreum, ut urbs cum templo vastetur, cives occidantur, vel in servitutem jure belli abripiantur. Ita Theodoretus et Lyranus.

Nota hic modum, quo Deus duos et rebelles Judaeos, qui suave Dei jugum excusserant, compulsi ad illud resumendum, nimirum imponendo eis jugum durius, puta ferreum Chaldaeorum. Nam, uti docet S. Paulus, duri dure sunt increpandi. Et de his ait Christus: «Compelle intrare.» Pulehre S. Bernardus in *Sermonibus*: «Venientium, inquit, ad caelum quatuor sunt classes. Caelum enim rapiunt pauperes spiritu; mercantur divites; furantur misericordias; compelluntur miseri et afflicti.»

Tropologiae, omnis hujus vite afflictio et mortificatio est jugum ligneum; qui hoc renuit, habebit ferreum in inferno. «Hic ergo ure, hic seca, Domine, ut in futuro pareas,» hoc est quod ait Job, cap. vi, vers. 19: «Qui timet proximum, irruet super eum nix,» et cap. xx, vers. 24: «Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum aerum.» Qui ergo aspici, subdit Deo, ejusque discipline, injice pedem tuum in compedes illius. Egregie S. Bernardus, epist. ad *Monachos S. Berolini*: «Leve, inquit, salvaloris onus, quo crescit amplius, eo portabilius est: portat potius, ut plumae avem, quam portatur.»

Origenes per compedes lignens accipiebat corpora aerea demonum, quorum molestiam quia pati volebant animae nostrae, hinc detrusas esse in corpora haec crassa quae quasi ferrea gravius eas-

dem cruciant. Hic est error jam pridem explosus.

Nota: «Facies,» id est crebris, et accessis tibi tuisque, o Hanania, jugum Babylonis ferream *Secundo* et aptius, «facies,» scilicet tu, o Jeremia ferreas catenas pro ligneis quas gestasti, quasque contrivit Hanania. Est enim apud Hebraeos crebra enallage personae. Unde Septuaginta et S. Hieronymus vertunt: *Faciunt pro eis catenas ferreas.* Deus enim per Jeremiam eas faciebat: ipse etiam Hanania easdem faciebat, id est causa erat ut Deus et Jeremia eas facerent. Pharis enim verisimile est Jeremiam jussu Dei reipsa fecisse et gestasse has catenas ferreas, pro ligneis, quas contriverat Hanania, idque ad hoc, ut per eas significaret et representaret tales faciendas et imponendas esse Hananiae (si superviveret) et Judaeis a Chaldeis.

46. MITTAM, — ejectionem te de vita et terra haec in infernum. Ita S. Hieronymus.

ADVERSUS DOMINUM LOCUTUS ES. — Addunt flebrea: *Locutus es, 17:11* Sara, id est, ut Septuaginta, apostasiam et defectionem, Vatablus, *pravocationem*; Pagninus, *rebellionem*, vel verbum perversum; ut scilicet a verbo Dei a me communiato e propositore cederent Judaei aditus mendaces spes.

47. ET MORTUUS EST HANANIAS IN ANNO ILLO, MENSE SEPTEMO, — in septembris, scilicet post bimestre ab hac predicatione, qua facta est in mense quinto, id est in julio, ut patet vers. 1. Ita Hugo, S. Thomas, Lyranus et a Castro. Verum si annum sabbaticum hic accipiamus, uti dixi vers. 1, dicendum est mensem hunc septimum fuisse Nisan, sive martium: annus enim sabbaticus incipiebat a septembris, uti ostendit *Levit. xxv, 9.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias scribit Judaeis, in Babylone cum Joachin rege traductis, ut domos aedificent, quasi ibi mansuri ad 70 annos, nec credant duobus falsis prophetis Sedeciam et Achab quos, quia adulteri erant, a Nabuchodonosor rege (sive frigidius praedicti) contrarium praemittentibus, vers. 21. Hinc Semeiam tertius pseudopropheta apud Judaeos in Babylone captivus, inde rescribit in Jerusalem, vers. 25, ut capiatur Jeremias, cui Jeremias exitum intendat, vers. ultimo (1).

1. Et haec sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigratorum; et ad sacerdotes, et ad prophetas, et ad omnem populum, quem trauxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylone: 2. Postquam egressus est Jechonias

(1) Istius epistola a Propheta ad reliquias abductorum in captivitatem cum Jechonia, et misit per nuntios a Sedecia Babylone legatos, duo sunt argumenta vel duae partes.

Primo, argumentum commune ad omnes Babyloneum Judaeos; 4; primo, praecipiens compositionem omnium pro diuturna Babylonis inhabitacione, et studium pacis, 6-7; secundo, movens cavendum a prophetis alia su-

suris, 8, 9; tertio, affirmans certam post septuaginta annos liberationem, praecipiens et prophetis correspondentem, 10-13; quarto, exaggerans male residuis adhuc in Jerusalem regi ac civibus, ob contumaciam impendendam, 14-19; quinto, repetens monitionem ad obediendum datum, 20.

Secundo, argumentum singulare pertinens, primo, ad Achab et Sedeciam pseudoprophetas, quibus ob ma-

rex, et domina, et eunuchi, et principes Juda et Jerusalem, et faber et inclusor de Jerusalem: 3. in manu Elasa filii Saphan, et Gamariae filii Helciae, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babyloni in Babylone, dicens: 4. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigratori, quem transtuli de Jerusalem in Babylone: 5. Aedificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructum eorum. 6. Accipite uxores, et generate filios et filias, et date filiis vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias: et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero. 7. Et quaerite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: et orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis. 8. Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetae vestri, qui sunt in medio vestrum, et divini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra, quae vos somnias. 9. Quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo; et non misi eos, dicit Dominus. 10. Quia haec dicit Dominus: Cum coeperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos; et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. 11. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, et non afflictionis, ut dem vobis finem et patientiam. 12. Et invocabitis me, et iurabis: et orabitur me, et ego exaudiam vos. 13. Quaeritis me, et invenietis: cum quaesieritis me in toto corde vestro. 14. Et inveniar a vobis, ait Dominus: et reducam captivitatem vestram, et congregabo vos de universis gentibus, et de cunctis locis, ad quae expuli vos, dicit Dominus: et reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci. 15. Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone. 16. Quia haec dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigracionem. 17. Haec dicit Dominus exercituum: Ecce mittam in eos gladium et famem, et pestem: et ponam eos quasi ficus malas, quae comedi non possunt, eo quod pessimae sint. 18. Et persequar eos in gladio, et in fame, et in pestilentia: et dabo eos in vexationem universis regnis terra, in maledictionem et in stuporem, et in sibilum, et in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego eieci eos: 19. eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus, quae misi ad eos per servos meos prophetas de nocte consurgens, et mittens: et non audistis, dicit Dominus. 20. Vos ergo audite verbum Domini omnis transmigratio, quam emisi de Jerusalem in Babylone. 21. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliae, et ad Sedeciam filium Maasiae, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloni, et percuet eos in oculis vestris. 22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigratori Juda, quae est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, quos fixit rex Babyloni in igne: 23. pro eo quod fecerint stultitiam in Israel, et mœchati sunt in uxores amicorum suorum, et locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum iudex et testis, dicit Dominus. 24. Et ad Semeiam Nehelamiten dices: 25. Haec dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, et ad Sophoniam filium Maasiae sacerdotem, et ad universos sacerdotes, dicens: 26. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiaide sacerdote, ut sis Jux in domo Domini super omnem virum arpeptium et prophetantem, ut mittas eum in nervum et in carcerem. 27. Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis? 28. Quia super hoc misit in Babylone ad nos, dicens: Longum est: aedificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructus eorum. 29. Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiae prophetae. 30. Et factum est verbum

dacia et scelera iudicium terribile praedicitur, 21-30; cui secundo, jubente Deo, per nuntium Babylone missum a Jeremia, exponitur mendacium, et ob hoc denuntiatur supplicium, ad posteritatem ejus etiam transgressurum, 30-32.

Domini ad Jeremiam, dicens: 31. Mitte ad omnem transmigratorem, dicens: Haec dicit Dominus ad Semeiam Nehelamiten: Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, et ego non misi eum; et fecit vos confidere in mendacio: 32. ideo haec dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiam Nehelamiten, et super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, et non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia pravocationem locutus est adversus Dominum.

1. VERBA LIBRI. — id est verba epistolae. Hebraicum enim *ספר* *sepher* significat librum, epistolam, catalogum et enarrationem quavis: radix enim *ספ* *sapher* significat enarrare, recensere. Sic *Math.* 1, 1, dicitur, a *liber* (id est catalogus) generationis Jesu Christi. Simile est hic vers. 23.

2. AD RELIQUAS — Judaeorum, qui in Babylone, tum cum Joachin sive Jechonia, ut voluit S. Hieronymus, Rabanus et Hugo; tum ante cum Joachim, anno ejus quarto, fuerant abducti; hi enim jam octo annis fuerant in captivitate, et praeterea anhelabant ad reditum in Judaeam. Scripta enim est haec epistola a Jeremia anno Sedeciae primo.

DOMINA. — regina, scilicet mater Jechoniae: haec enim cum filio regis ducta est in Babylone. Ita Lyranus, Hugo et Vatablus.

EVANGELIUM. — id est aulici: quia enim aulici qui in palatibus praeficiuntur, ne de fide continentiae suspecti essent, castrabantur, et fiebant eunuchi, erantque tum infirmi regi et reginae; hinc eunuchus significat omnem aulicum, vel regi familiarum: nam aliqui eunuchi non poterant esse facti Judaeos, juxta legem *Deuter.* xxiii, 1.

INTELSON. — gemmarius. Vide dicta cap. xxiv, 1.

3. IN MANU ELIAS. — per *Eliam*. Nota: Sedecias rex videns Hananiam pseudopropheta in immanitatem a Chaldeis, et prospera omnia Judaeis promittentem, esse morte punitum, timore correptus, cepit credere Jeremiae, ideoque juxta ejus monita misit hos legatos ad Nabuchodonosorem, qui et ferent tributum, et pacem foedusque cum eo renovarent, Judaeisque illi fore subditos et vegetales promitterent. Ita Hugo, Lyranus et S. Thomas. Per hos ergo legatos misit pariter epistolam hanc Jeremias, dicens, id est scribens, vel nuntians populo captivo hanc suam prophetiam.

5. EDIFICATE. — q. d. Dite eritis in Babylone; sedificate ergo las domos, plantate hortos, familiam instruite, quasi ibi futuri perpetui cives, non autem quasi advenae brevi se patriam reversuri.

10. CUM COEGERINT IMPLERI IN BABYLONE (in regno Babyloniensium: unde hebraice est *Babyloni*, puta quoad imperium in Judaeos) SEPTUAGINTA ANNI. — q. d. Non redibitis ex Babylone ante 70 annos. Hi enim sunt 70 anni imperii, vel potius captivitatis Babyloniae.

Queres, ubi hi anni incipiant, ubi finiantur (1)? certum est apud omnes eos finire et terminari a-

(1) Cf. annotat. ad vers. 11 cap. xxv *Jerem.*

no 1 Cyri, et patet II *Paral.* xxxvi, 22. Verum unde incipiant, magna est lis: quatuor sunt probabiles sententiae.

Primo, aliqui eos incipient ab anno 13 Josiae regis Juda: nam hoc anno videtur Ninive esse eversa, et monarchia ab Assyriis translata ad Medos et Babylonios per Cyaxarem, et Nabuchodonosorem seniore, uti ex S. Hieronymo et Eusebio dixi *Jeremia* 1, 2. Hoc posito, probatur haec sententia: primo, quia hi 70 anni videtur dari monarchie Chaldaeorum: atqui illa cepit statim, eversa monarchia Assyriorum: haec autem eversa est anno 13 Josiae, ut dixi: ergo hi 70 anni inde inchoandi sunt.

Secundo, quia S. Augustinus, S. Hieronymus, Isidorus, Theodoretus, Eusebius, Clemens Alexandrinus et alii, quos citat Pererius, in cap. ix *Daniel.* vers. 2, ab 11 anno Sedeciae usque ad 1 Cyri, tantum numerant annos 30; et sic desolatio Judaeorum, et captivitas Babylonica proprie duravit tantum 30 annos: atqui a 13 anno Josiae usque ad 11 annum Sedeciae, duxerunt tantum anni 40; ergo 70 tantum anni intercedunt ab anno 13 Josiae usque ad 1 Cyri (30 enim et 40 si jungas, habebis 70): cum ergo constat hos 70 annos finire in anno 1 Cyri, sequitur eos inchoandos esse anno 13 Josiae.

Tertio, quia Daniel (ut dixi *Daniel.* v, 1) docet Nabuchodonosorem Magnum fuisse patrem Balsasaris, ultimi regis Chaldaeorum, non avum: atqui plerique omnes consentiunt hos duos non regnasse junctim 70 annis: ergo hi 70 anni non a Nabuchodonosore Magno, sed ab ejus patre, qui cepit regnare anno 13 Josiae, inchoandi sunt. Sic ergo hi 70 anni computandi videntur. Nabuchodonosor Magnus cepit regnare anno 3 Joachim, et regnavit 43 annis: deinde Balsasar regnavit annis tribus, qui juncti 43 faciunt 43 annos: his additis anno 22 Nabuchodonosori senioris, qui superest ab anno 3 Joachim, ascendendo usque ad 13 Josiae, habebis hos annos 70 captivitatis.

Quarto, quia Jeremias hoc anno 13 Josiae cepit prophetare, videlicet sceptrum Assyriorum, et post illud alia omnia regna contrita per virgam et sceptrum Chaldaeorum, ut dixi cap. 1, 12; unde ipse hanc virgam toto hoc libro Judaeis et omnibus gentibus intental, ejusque vim, robur et effectum describit, scilicet quod durabit 70 annis, puta ab anno 13 Josiae usque ad 1 Cyri.

Verum huic sententiae obstat: primo, quod Jeremias semper hos annos numerat a Joachim, vel

a Joachin, non a Josia, ut patet cap. xxv, 1 et 11; cap. xxvii, 1 et 7; cap. xxx, 1 et 10. Secundo, quod hi anni passim a Jeremia, Zacharia, et ab Interpretibus videntur anni desolationis et captivitatis Judaeae: juxta sententiam autem jam recensitam, Judaeorum servitus non duravit 70, sed tantum 30 annis: ergo haec sententia non consentit sensui Scripturae et Interpretum, qui est, Judaeos fuisse captivos, non 30, sed 70 annis. Tertio, quia anno 13 Josiae, nec Judaei, nec eorum vicini servierunt Chaldaeis, quod tamen de 70 hisce annis dicitur cap. xxv, 11.

Secundo, Lactantius, Severus Sulpitius, Beda, Abulensis, Lyranus, et ex his Pererius in *Daniel.* cap. ix, hos 70 annos inchoant ab 11 anno Sedeciae: tunc enim plane eversa fuit Jerusalem cum templo, omnique populus fuit abductus. Verum difficile est invenire et computari 70 annos ab anno 11 Sedeciae usque ad 1 Cyri, sive ab anno 18 Nabuchodonosori (hic enim concurret cum 11 Sedeciae et eversione Jerusalem) usque ad ultimum Balsasaris. Secundo, Daniel et alii multi, qui erant viii tempore Sedeciae, prorogant vitam usque ad tempus solute captivitatis, imo usque ad restorationem templi, quae facta est sub Dario Hystaspis, ut patet *Aggae* ii, 4. Jam si captivitas duravit 70 annis, sequitur eos diutissime vixisse; et longe superasse annum centesimum: quis hoc credat?

Tertio, Hebraei, Eusebius, Theodoretus, Clemens Alexandrinus, Pereros, quos sequitur Ribera et Castro, hos 70 annos inchoant ab anno 4 Joachim, qui fuit annus 1 Nabuchodonosori, quo ipse Phoenices et Judaeos subegit, atque Joachim cum Daniele et aliis Judaeis abduxit. Probatur id: primo, quia cap. xxv, 1, hunc annum consignat Jeremias, quasi initium horum 70 annorum, ut videtur. Secundo, quia, cap. xxvii, 7, dicitur quod « omnes gentes servient ei, » scilicet Nabuchodonosori, qui regnavit 44 annis, « et filio ejus, » puta Evilmerodach, qui 23 annis; « et filio filii ejus, » scilicet Balsasari, qui tribus annis regnavit: qui anni juncti faciunt 70. Huic sententiae obstant tum alia, tum illud quod hoc anno 4 Joachim, parva vel nulla, ut vult R. Saadias, Maldonatus et alii, videntur fuisse publica et communis Judaeorum captivitas. Solut enim Daniel, et pauci alii cum Joachim abducti sunt, qui mox rediit videntur: nam Joachim mox regno est restitutus. Unde disertè Jeremias, cap. lvi, 28, primam captivitatem Judaeorum consignat anno, non tertio, sed septimo Nabuchodonosori, qui fuit annus Joachim undecimus et ultimus.

Quarto, ergo, alii valde probabiliter censent hos 70 annos inchoandos esse a transmigatione Joachim, sive Jechoniae, antea a clade et morte Joachim, quae facta est anno regni ejus 11; una enim eademque censetur haec clades et captivitas facta sub Joachim, et facta sub Joachin. Inter utramque enim tantum intercesserunt tres menses. Probatur haec

sententia: Primo, quia prima notabilis vastitas, communis captivitas facta fuit hoc anno Joachim et Joachin, uti paulo ante ostendi, idque per IV *Reg.* xxiv, 12. Secundo, quia Jeremias hoc cap. post transmigratorem Joachin dicit vers. 10: « Cum impleti fuerint in Babylone septuaginta anni; » ergo ab ea illi videntur inchoandi. Tertio, quia ab hac transmigatione Jechoniae, quasi ab era communi captivitatis, et saeculi illius, prophetias suas numerat et consignat Ezechiel, cap. 1, vers. 2, et deinceps. Quarto, quia S. Matthaeus, cap. 1, 11, hanc captivitatem vocat transmigratorem Babyloniae: quia scilicet Jechoniae sponte se dedit Chaldaeis, et non vi abductus est, sed ultro transmigravit in Babylonem. Quinto, quia hi 70 anni statuti sunt non proprie et directe imperio Babyloniae, sed captivitati Judaeorum, ut patet ex hoc loco, et ex cap. xxv, 1 et 4. Unde et Daniel, cap. ix, 2, et Zacharias, cap. 1, 12, hos annos 70 vocant servitutis et desolationis Jerusalem, idque in poenam peccatorum ejus: quia enim ipsi ab anno 13 Josiae usque ad 11 Joachim, noluit audire Prophetas, praesertim Jeremiam, per 31 annos concionantem; hinc Jeremias in poenam tantae contumaciae minatur ei poenam et poenitentiam 70 annorum in Babylone, ut tempus poenae esset duplum (et amplius) temporis culpae. Desolatio autem Judaeorum cepit hoc anno 11 Joachim: ergo inde inchoandi sunt hi 70 anni; indeque facile eos computabis hoc modo: annus 11 Joachim fuit 8 Nabuchodonosori, qui regnavit 44 annis: ab anno ergo ejus 8 ad 44 habes annos captivitatis 36; his adde annos 34 Evilmerodach et Balsasaris, habebis annos 70 captivitatis, uti dixi *Daniel.* v, 1. Quare hanc sententiam multi moderni chronologi valde probabilem judicant: unde cum propositi in tabula chronologica, quam initio Pentateuchi exhibui.

Dices: Anno 4 Joachim dicitur cap. xxv, 4 et 11, quod « omnes gentes istae servient regi Babyloniae septuaginta annis: » ergo ab anno quarto Joachim hi anni inchoandi sunt. Respondeo negando consequentiam: propheta enim non est de tempore praesenti, sed futuro. Praedicit ergo ibi Jeremias anno 4 Joachim inchoante, quod post annos octo, scilicet anno 11 Joachim, incipient Judaei et aliae gentes servire Chaldaeis per 70 annos. Certum enim est Ammonitas, Moabitas, Coelestis, Egyptios, et alias gentes, quae post ultimam vastationem Hierosolymae subactae sunt a Chaldaeis, teste Josepho, lib. X *Antiq.* cap. xi, eis non servivisse 70 annis. Vide dicta cap. xxv, 11, et xxvii, 7. An hi anni 70 servitutis sint iidem cum annis 70 desolationis, de quibus *Zachar.* cap. 1, vers. 12, ibi dicam.

Tropologiae: Tamdiu, ait S. Hieronymus, in Babel, id est in hujus saeculi confusione, versamur, donec per patientiam et poenitentiam requiem septentarii numeri mereamur accipere. Rursum, ut ait Psaltes, *Psal.* lxxxix: « Dies annorum nos-

trorum in ipsis septuaginta anni : » hi sunt ergo 70 anni vite, æque ac exsilio et captivitatis nostræ, qui cum fuerint expliti, tunc ad hominum reverentiam, atque finem laboris nostri et patientiæ accipientis patriam celestem.

Hæc de causa Deus Judæis in captivitate tempus 70 annorum, quod est mensura vite humanæ, præfixit, ut plerique qui in vitis suis consueverant, in ea morentur, ideoque eos ibi edificare domos jubet : ac post eos nova filiorum soboles succresceret, quæ patrum plagis erudita saperet, quamque Jerusalem redeuntem Deus per Esdram aliosque prædicos sibi formare et discipulos et asselas : pauci enim ex senibus qui 70 annos superant, cum Esdra redierint in Judæam. Nam, ut ait Macrobius, lib. 1 in *Somn. Scipion.* cap. VI : « Septies deni anni a physicis creditur meta vivendi, et hoc vite humanæ perfectum spatium terminatur; quod quisquis excesserit, ab omni officio vacuum, soli sapientiæ et studio vacat. » Idem faciunt prudentes Prelati, dum collapsam disciplinam in monasterio aliave Congregatione restituere volunt; nimirum sinant senes in suis habitibus inveteratos et incorrigibiles emori, aut eos alio tradunt; atque in eorum locum novitios suscipiunt juvenes bone indolis et spiritus, quos quasi teneris plantas ad Religiosæ vite normam florent et formant.

SUSCIPITO SUPER VOS VERBUM MEUM BONUM. — *q. d.* Stare faciam, efficiam et cõplebo promissum meum factum, quod vobis promisi cap. xv, 12, scilicet, quod post 70 annos vos et Babylone redeam in Judæam.

11. PATIENTIAM. — id est constantiam et tolerantiam in sufferendis exsilio et captivitatis incommodis: ita S. Hieronymus et S. Thomas. *Secundo*, Sanchez: Dat, inquit, Deus « patientiam, » cum doloris ac molestiæ levamenta præbet, ut facit hic Deus, jubens eos in Babylone ædificare domos, plantare hortos, instruere familiam, etc. *Tertio* et congruentius, S. Hieronymus, « patientiam, » inquit, hoc est mercedem patientiæ, vel objectum patientiæ, id est id quod patienter et avidissime expectatis : unde Hebraice et Chaldaice est *תַּוְּבָה* *teva*, id est *spem vel expectationem*, puta id quod avidè speratis, scilicet libertatem et reditum in patriam, quæ est patientiæ et longanimitatis vestre fructus, et merces, atque finis omnis miseriæ vestræ.

12. ET IRTIS. — scilicet gaudentes vos exorasse vestram liberationem, læti redibitis domum, et in patriam vestram ab hoc exsilio : unde Symmachus vertit, *et invenietis*, scilicet fructum invocationis vestræ, finem ærumnæ et captivitatis vestræ.

13. ET EGO TRAUDIAM VOS, QUÆRERIS ME, ET INVENIETIS: CUM QUÆSERITIS ME IN TOTO CORDE VESTRO — Est hæc promissio facta Judæis æque ac Christianis : ergo certa et indubitata. Qui ergo colit Deum, eumque toto corde querit, impetrabit ab eo quæcumque volet (modo ei salutaria sint) aut meliora illis quæ petit. Audi ex Sophronio quam

Sanctorum suorum vobis occurrat et satisfaciat Deus. Narravit, ait, nobis Abbatis Damiani solitaria, mater Abbatis Athenogenis Episcopi Patrensis, dicens : « Erat quidam Abbas in sancta monte Sina, nomine Georgius, virum virtutis et abstinentiæ vir. Huic magno sabbati die in cellula sua venit desiderium faciendi sacrum diem resurrectionis in sancta civitate, et sumere veneranda mysteria in sancta Christi Dei nostri Resurrectione. Per totum ergo diem seorsum hujusmodi cogitatione sollicitabatur. Cum itaque sero factum esset, venit discipulus ejus dicens : Jube, Pater, ut eamus ad synaxim. Senex autem respondit ei : Vade, et tempore sanctæ communionis veni ad me, et pergam. Mansit itaque senex in cellula. Cum autem adventisset tempus sanctæ communionis in sancta civitate, inventus est senex prope Archiepiscopum beatum Petrum, qui præbuit tum illi, tum presbyteris sanctam communionem. Videns igitur cum Patriarcha, dixit Menæ assessori suo : Quando venit Abbas montis Sinai? Respondit ille : Per orationes vestras, Domine, non vidi illum, nisi nunc solummodo. Tunc ait Patriarcha : Die fili ut non recedat : volo enim ut mecum sumat cibum. Ille vero profectus id dixit seni. Qui ait : Volens Dei fiat. Cum ergo salutasset synaxem, adorato sancto monumento, inventus est in cellula sua. Ecce discipulus ejus pulsavit et dixit : Pater, veni ut communices. Senex vero profectus in ecclesiam cum discipulo suo, iterum sumpsit veneranda mysteria. » Ita Sophronius, *Prat. spirit.* cap. xxviii.

Theodoretus in *Philotheo*, cap. ii, narrat adolescentem quemdam molliter educatum petisse a senè Asterio, ut illi comes esset cum in solitudinem, cui senex objecit molitiam, et eremi durticem ac siccitatem. Institi adolescens. Victus ejus precibus cessit senex. Adolescens igitur eum sequabatur primo quidem alacriter : cum autem primus, secundus et tertius dies præterisset, et a radiis solis exoreretur (erat enim æstas : urgente autem æstate, est utique flamma solis ardenter) perpetuo sili laborabat. Et primum quidem eum morbum aperire prædebat, memoria repugnans ea quæ sibi predicta fuerant a magistro. Tandem autem victus, et plane omnino deficiens, oravit senem, ut sui miseretur. Is autem cum quæ ei prædixerat, revocasset in memoriam, jussit eum reverti. Cum autem diceret adolescens, nec se scire viam, quæ ducit ad antrum, nec si sciret, ire posse, cum sint vires siti consumptæ. Miserus homo divinus casus adolescentis, et ignoscens imbecillitati corporis, genibus flexis, oravit Dominum, et cæcitas lacrymis solum irriavit, et viam salutis petiit adolescenti. Qui autem facit voluntatem eorum qui ipsi timent, et eorum exauditionem, stillas lacrymarum, quæ pulverem attingerant, efficit fontem aquarum : et sic fluente repletum adolescentem jussit abire protinus. Fons autem mansit usque in hodiernum diem.

Audi aliud de monachis Cluniacensibus, quod

habetur in *Vita S. Odonis Abbatis Cluniacensis*. Anno Domini 938, inquit *Vita* auctor, Albericus princeps contulit nobis monasterium Sancti Elie, cujus beatus Gregorius in *Dialogis* meminit. Cum sit autem durum (ut idem beatus Gregorius ait) in mente veteri nova meditari, monachos, quos illic invenimus, ab esu carniæ retrahere non potuimus. Constituit autem ibidem Pater noster Prepositum unum et fratribus nostris, Theodardum nomine. Is ut vidit se virtute et sanctitate ab eo vito eos retrahere non posse, cepit in finitimis regionibus pisces emere, ut vel sic eorum satisfaceret voluntati. Jam enim penitus defecerant equi, quos ei Pater Odo reliquerat, hæc illoque discurrerent. Eam vero illorum improbitatem summeque laborem Prepositus Patri nostro identidem significavit. Illo igitur Dominum deprecante, vallis cui monasterium præeminet, non ita procul, conjunctis inter se collibus ita condensa est, ut exiguo torrenti per eam mananti aditus præcluderetur. Inde igitur paulatim magna æquarum collecta vis, lacum effecit : nec deinceps opus fuit Preposito pisces emere, lacu illo eos suppeditante. Qui vero hoc tribuendum esset, quidam imperiti homines minime advertunt, eo quod ejus preces, quas ea de causa beatus Odo ad Dominum fuderat, auribus suis non percipissent, non attendentes illud Psalmographi : « Desiderium pauperum exaudivit Dominus, preparationem cordis eorum audivit auris tua. » Item illud : « Voluntatem mentium se facit, et deprecationem eorum exaudiet. » Ita *Vita S. Odonis*, et ex ea Baronius, tom. X *Annal.* ad annum Christi 938.

Gregorius Magnus, lib. III *Dialogorum*, cap. xv, narrat Deum ad suorum implenda desideria, tonitru sereno celo misisse, his verbis : Cum Florentii magna opinio longe lateque crebresceret, quidam diaconus longe positus ad eum pergere studuit, ut ejus se orationibus commendaret : qui ad ejus cellulam veniens (non procul a Nursia) omnem locum per circuitum invenit innumeris serpentibus plenum ; cumque vehementer expavisset, clamavit dicens : « Serve Dei, ora, » erat autem mira serenitas. Egressus vero Florentius ad celum oculos et palmas tendit, ut illam pestem, sicut sciret Dominus, auferret. Ad cujus vocem subito colum intonuit, atque idem tonitru omnes illos, qui eundem locum occupaverant, serpentes interemit ; quos cum vir Dei Florentius intemptos aspiceret, dixit : « Ecce illos occidisti, Domine, quis eos hinc levabit? » Mox ad ejus vocem tantæ aves venerunt, quanti serpentes occisii fuerant, eosque mundato loco extulerunt.

Non absimile legitur in *Vita S. Abercii Hierapolitani* 22 octobris. Cum etenim locus egeret balneis ad ægrotorum solatium, apud flavium constitutus Abercius flexis Deo genibus humi prociat. Et ecce erumpit quidam tonitru sereno celo ; emittit autem terra fontes aquarum calidarum, et per omnia laudatur Deus, qui sic justos exaudit.

Cum Andronicus Comnenus Imperator tyranorum moribus imbutus in Christianos severè Constantinopoli, Disypatum Georgium magni templi leciorem in carcere quoque coniecit, propterea quod de ejus sevitia liberius questus esset ; habebatque subinde in animo veritus transfugum, et pinguem hominem instar porcelli supra carbonem assatum, uxori ejus mittere ; ac omnino fecisset, nisi Monasteriata Leo socer ejus, qui ob dicende sententiæ prudentiam, Senatus os ab Andronico vocabatur, tyranni furorem auctoritate sua repressisset. Disypatus igitur in carcere manus ad Deum extendebat, et cum Davido precabatur : « Educ e custodia animum meum, ut nomen tuum prædicem, » et hæc verba sæpe repelebat : « Numquid amplius sanctum tuum templum respiciam? Quid vero precabatur? » Deleto me, Domine, ex Andronici memoria, signi igitur apud eum omni tempore, ne recorderetur nominis mei, donec ex libro vivendum deletus fuerit. » Itaque Numen non cunctatum est, nec preces ejus spernatum, sed illum exduxit et carcere. Andronico paucis diebus post extincto. Ita Nicetas Choniates in *Annal. de Imperio Andronici Comneni*.

15. QUIA DIXISTIS: SUSCIPIAM, etc., — *q. d.* Sed quia sunt et vobis qui dicunt habere vos in Babylone Prophetas, qui promittant celarem et captivitate reditum ; audiant hi quid dicat Dominus : « Quia hæc dicit Dominus, » *Tertia* respondet Hebræo *לְבַי* et redundat, tantumque est nota inchoationis sermonis. Hæc ergo dicit Dominus : Tantum abestis a celeri reditu, ut potius regem Sedeciam, qui sedet in solio David, cum suis qui Judæam incolunt, peste, fame et gladio sim consumpturus, et paucos qui huic cladi supererunt, captivos ducturus sim in Babylone (1).

16. AD REGEM, QUI SEDET SUPER SOLIUM DAVID, — *v. 21. 22.* ad Sedeciam qui nunc regnat.

17. FICUS MALAS. — Hebraice, ficus frædas : vide *Ver. 12.* de ficibus dicta cap. xxv.

18. IN VEXATIONEM. — Hebræo, *לְצַוָּרָה* *lezava*, id est in *Ver. 18.* commotionem ; ut scilicet moveantur et dispergantur per universa regna.

21. AD ACHAB ET AD SEDECIAM. — Hebræi, teste *Ver. 21.* S. Hieronymo, et ex eis Rubanus, Hugo, S. Thomas et Lyranus tradunt hos duos, scilicet Sedeciam et Achab fuisse senes illos qui Susanne pudiciliam tentarunt et vitam, *Daniel. xiii.* utrique

(1) De connectendo hoc versu vel cum his quæ præcedunt, vel cum his quæ sequuntur, valde laborant Interpretes. Cum superioribus necunt alii, ut Kimchi, C. B. Michaelis, eodem fere modo ac Cornelius noster. Alii, propensiores sunt ad credendum hunc versum necendum esse versus 21, et qua liter utrumque versum leguntur per parenthesis esse interjecta. Sed tam longa interpositio orationis seriè interruptio esse, nemo facile credit, inquit Rosenmüller. Hinc nostratum plures, ut Lud. Capellus, Vennema, J. D. Michaelis, Eichhorn, Tabler, versum ordinem librorum culpa turbatum esse, et versus 18 non sjungendum a vers. 21 autumat.

enim erant in Babylone tempore Nabuchodonosoris, et Astyagis Medii; utriusque mendaces; utriusque censi ob adulteria; utriusque dicit Deus: «Ego sum iudex et testis.» Aliis tamen videtur hæc esse fabula. Ita Africanus, Maldonatus et alii, quin et S. Hieronymus subinde fabulam vocat, idque primo, quia hi Jeremiæ fuerunt Prophætæ; illi Danielis, fuerunt Iudices. Rursum hos Jeremiæ Nabuchodonosor: illos Danielis populus occidit.

Respondent Lyranus et D. Thomas Nabuchodonosorem, cui in Babylone suberant Judæi, sententiam mortis in eos tulisse, maxime quia casus enormis erat, ipsique Iudices Judæorum erant rei; populum autem sententiam hanc laudasse et executum esse.

Secundo, hanc esse fabulam probatur ex eo quod Nabuchodonosor dicitur hic eos frixisse igne; Daniel autem innuit suos esse lapidatos.

Respondent alii id Daniele non dicere; sed tantum, quia criminosos erant, asserere eos lege falonis, quæ Deuter. xix, 19, habet: «Animam pro anima.» etc., scilicet morte, licet dispari, esse punitionem. Aliter respondent Delrio, adagio 861, et Lyranus, scilicet, quod ipsi, primo, ut adulteri lapidibus sint obruti, ut innuit Daniel: deinde, ut ait Jeremiæ, igne sint combusti, quia erant falsi prophetæ. Simile contigit Achan, Josue vii, 15 et 25. hæc dicuntur, sed non probantur: nihil enim tale habet Daniel in longa, et particulari rei gestæ narratione, quæ ab hac Jeremiæ valde dissonat. Quocirca hos prophetas Jeremiæ alios fuisse ab illis senibus Danielis, merito censent Maldonatus, Perierius, Sanchez et alii.

22. QUOS FRIXIT. — Hebraice חָפַץ *halam*, id est assavit vel torruit. Sic frixi sunt Machabei, II Machab. vii, 3, et Judæi, Amos iv, 2.

23. PRO EO QUOD FECERINT STULTITIAM. — Stultitia in Scriptura significat facinus insigne contra honestatem publicam, viro cordato et sapiente indignum, quale hic est adulterium.

Ego sum iudex et testis, dicit Dominus, — q. d. Nemo me potest fallere aut latere; quia ego ipse qui iudicaturus sum, sum etiam testis oculatus omnium; unde ait Malach. iii, 5: «Accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficis, et adulteris, et perjuriis.» Dum ergo ad peccatum te socii aut conceipientia sollicitant, cogita hunc oculum te tuaque omnia intuentem, qui tuus iudex erit, æque ac testis. Ita cogitabat S. Job, cap. xvi, 20: «Ecce, inquit, in cælo testis meus, et concisus meus in excelsis.»

24. ET AD SEMEIAS (1). — Nota: Hic Semeias au-

(1) Hoc versu tertiam epistolam ad exules misse partem incipere, interpretum plures statuunt. Sed recte jam Grocius animadvertit, separandam esse hanc, quæ vers. 24-32 continetur, pericopam ab his quæ antecedunt, et additam esse postquam legati cum Jeremiæ epistola Babylonem missa, quæ vers. 23 finitur, Hierosolymam redissent, qui procul dubio Semeias litteras, de quibus vers. 25, retulerant. Nam quæ ex us vers. 28 afferuntur,

diens epistolam Jeremiæ scriptam ad Judæos in Babylone captivos, in qua quasi falsus propheta arguebatur, eo quod pacem promitteret Judæis (unde et apte Nehelamites dicebatur, id est somnolator, ut veritè R. David: licet proprie esset cæcundus de Nehelam), iratus scripsit libros, id est epistolas, ex Babylone in Jerusalem, ut Jeremiæ quasi pseudopropheta caperent et parerent.

25. PRO EO QUOD MISISTI. — Supple: «Visitabo super te et super semen tuum,» uti dicitur vers. ultimum. Ibi enim expletur sententia hujus versus, quæ eousque per narrationem prophetiæ Semeias interruptur.

SOPHONIAM SACERDOTEI. — Non pontificem, hic enim erat Saraïas, sed ejus vicarium; unde IV Reg. xxv, 18, hic Sophonias vocatur «sacerdos secundus,» cujus erat de prophetis judicare, et falsos prophetas punire.

26. DEDIT TE SACERDOTEI PRO JOIADÆ. — Adulterum Semeias Sophoniæ, q. d. Tuum est, o Sophonia, ut sanctissimi olim pontificis Joiadæ sacerdoti, sanctitatis et zeli sis hæres, præstare quod peto, ut scilicet quasi alter Joiadæ, qui Mathan sacerdotem Baal interfecit, IV Reg. xi, 18, interficias Jeremiam falsum prophetam. Comparat enim adulator Sophoniam sacerdotem Joiadæ pontifici, ob similem zelum et officium. Ita S. Hieronymus, Maldonatus et alii.

Quoniam aliqui, ut a Castro, putant hunc Joiadæ non fuisse pontificem illum jam pridem defunctum, sed sacerdotem adhuc viventem, cujus absentis vices gerebat Sophonias.

ARREPTITIUM. — Hebraice מְעַשְׂגָּה *mesugga*, id est insanum, furiosum; Chaldaeus, *stultum*; Septuaginta, *insanientem*, id est fanaticum, qui se fingit prophetam; aut qui a dæmone arreptus, ejus instinctu ita prophetat, ut furere et insanire videatur. De his vere dixit Cicero, lib. III De Divinat. 1: «Quid habet auctoritatis furor iste, quem divinum vocatis, ut quæ sapiens non videt, ea videat insanus; et is qui humanos sensus amisit, divinos assecutus sit?»

UT MITTAS EUR IN NERVUM. — in cippum, id est in manicas ligneas vel ferreas: ita Vatablus. Vide dicta cap. xx, vers. 2. Syrus veritè: *Ut injicias eum inter vinclos in carcerem.*

28. QUIA SUPER HOC, — q. d. Ex eo quod aude Jeremiæ, te connivente, falsa prophetare in Jerusalem, aude quoque falsa sua signamenta perscribere ad nos in Babylonem, nosque turbare et percellere.

LONGUM EST, — scilicet tempus, quo futuri estis captivi in Babylone, nimirum 70 annorum.

29. LIBRUM. — litteras Semeias.

31. MITTE, — scribe litteras.

AD OMNEM TRANSIGRATIONEM, — ad omnes Judæorum migrationes, ut scilicet respiciant ad ea quæ Jeremiæ supra, vers. 8, et ad Babyloniens exules scripserat. (Rosenmüller.)

dicens qui in Babylone migrarunt cum Jechonia.

32. NOS ERIT ET VITÆ, — nullus erit ex posteris Semeias, qui sit civis Jerusalem eo tempore, quo alii liberi redibunt et captivitate, q. d. Semeias non redibit cum aliis in Jerusalem, sed cum suis peribit in exilio Babylonis; quia falso prædixit hoc brevi finiendum esse; ut in quo peccavit, in eodem et puniatur. Sic Elisæus promittens in fame triticum,

cum rideretur a duce quodam, ait ei: «Videbis oculos tuos, et inde non comedes,» IV Reg. vii, vers. 2.

QUIA PRÆVARICATIONEM (id est falsa oracula) LOCUTUS EST ADVERSUS DOMINUM. — Hæc enim verba Dei oracula, per Jeremiæ edita, evertere conatur est, atque efficere ut his obediens populus, inobediens esset Jeremiæ et Deo.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Promittit e captivitate Babylonica liberationem per Cyrum, et mystice e captivitate peccati et diaboli redemptionem per Christum (1).

4. Hoc verbum, quod factum est ad Jeremiæ a Domino, dicens: 2. Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te, in libro. 3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: et convertam conversionem populi mei Israel et Juda, ait Dominus: et convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: et possidebunt eam. 4. Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israel et ad Judam: 5. Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido, et non est pax. 6. Interrogat, et videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, et conversæ sunt universæ facies in auriginem? 7. Væ, quia magna dies illa; nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Jacob, et ex ipso salvabitur. 8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni: 9. sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, et David regi suo, quem suscitabo eis. 10. Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas, Israel: quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, et semen tuum de terra captivitatis eorum: et revertetur Jacob, et quiescet, et cunctis affluet bonis, et non erit quem formidet: 11. Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius. 12. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. 13. Non est qui judicet iudicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi. 14. Omnes amatores tui oblitii sunt tui, teque non querent: plaga enim inimici percussit te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. 15. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, et propter dura peccata tua feci hæc tibi. 16. Propterea omnes qui comedunt te, devorabuntur: et universi hostes tui in captivitate ducentur: et qui te vastant, vastabuntur; cunctosque prædatores tuos dabo in prædam. 17. Obducam enim cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: hæc est, quæ non habebat requirentem. 18. Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus miserabor, et edificabitur civitas in excelsu suo, et tem-

(1) Quæ duobus cap. xxx, xxxi, continentur prophetia nota versatur in eo, ut exsiliis tam Judæis quam Israelitis futuram quoniam in patriam reditum, et totius regni publicæ institutionem, et sub hoc typo, e captivitate peccati et diaboli redemptionem per Christum promittens, istam futuram felicitatem variis imaginibus describat, et vividissimis coloribus depingat. Verisimile est Je-

remiam hanc prophetiam sub ultimo rege Sedecia edidisse, licet alii (ut Rosenmüller) post urbis excidium, eorumque hebraicarum ruinam hanc pericopam litteris designatam esse volunt. Hinc intelligitur, inquit, quare Jeremiæ jussus fuerit, vers. 2, non ut ante, *conclusionem* habere, et quæ ab eo sint annuntianda ad populum per sermonem deferre, sed *alio* inscribere, et ea ratione cum po-

plum juxta ordinem suum fundabitur. 19. Et egredietur de eis laus, voxque Iudaeorum: et multiplicabo eos, et non minuentur: et glorificabo eos, et non attenuabuntur. 20. Et erunt filii ejus sicut a principio, et cætes ejus coram me permanebit: et visitabo adversum omnes qui tribulant eum. 21. Et erit dux ejus ex eo: et princeps de medio ejus producet: et applicabo eum, et accedet ad me; quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus? 22. Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum. 23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet. 24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat et compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

3. CONVERTAM CONVERSIONEM (1).—Hæc tria, scilicet conversio, aversio, captivitas, apud Prophetas idem significant, scilicet captivos revertentes, *q. d.* Captivos Israelitis convertam et reducam ex Babylone in Jerusalem, duce Zorobabel sub Cyro. Nam non tantum ex Juda, sed etiam ex Israelitis aliis tribubus, multi cum tribu Juda permixti redierunt: hoc enim promittitur Israeli, *Isaïæ* x, 32; ideoque dicit: « Convertam conversionem, » id est eos qui convertendi et redituri sunt, scilicet pauci a multis remansuris in captivitate Assyriaca et Babylonica. Ita Maldonatus.

Sub hoc tamen allegorice et potius intelligit reductionem Israelis et Iudeorum ad Christum et Ecclesiam, juxta *Can. VI, q. d.* Reducam per Christum omnes tribus ad Ecclesiam, quæ prima eorum mater est et terra; et inde ad terram viventium, id est ad coelestem patriam, quam patribus eorum promisi, *Hebr.* xi, 13. Nam ad Christum hæc pertinere patet ex sequentibus tam magnificis promissis, quæ tum hoc capite tum potius separabilibus, quaeversum dispersis, opportuno tempore communicantur.

Cap. xxx. post mandatum Dei ad prophetam de conscribendis uno in libro sermonibus divinis, 2; rationem mandati, et argumentum vaticinii de reductione exsulum, 3, 4; sequitur propheta pertinet ad Judaeum populum, ubi Propheta.

Primo, exponit, primo, præsentem populi statum luctuosum, 5-7; secundo, futuram, Deo operante, in melius conversionem, 8-11.

Secundo, expositionem factam amplificat, primo, vindicando Dei justitiam in presentibus calamitatibus, 12-15; secundo, ostendendo ejusdem misericordiam in reddenda oppressoribus vindicta, et oppressis libertate, amplitudine ac gloria, 16-22; tertio, cavendo ne improbi promissionem hæc sibi factam, existiment, 23, 24.

(1) « Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, » etc. Inhibetur Jeremias hæc que duobus hisce capitulis de Politi Iudeorum eorumque republica instauranda prænantantur, in libro literis consignare, ne, quoniam hæc tempora remotiora spectabant, memoria eorum oblivione deleteretur, et, ut Judæi promissa hæc apud se tanquam pignora servarent, nec animum in diuinis calamitatibus desponderent.

(Rosenmüller.)

Ceterum, ut monet Calmetus, Propheta mandatum accepit literis consignare tantum que hic et nunc locutus est Deus; non enim hoc tempore vaticinia sua scripto tradere cepit Jeremias, hoc illi imperaverat Deus anno Joakim quarto; atque hoc vaticinium ad Sedeciam regem pertinere creditur.

quenti proponuntur; et ex eo quod Israel, sive decem tribus proprie nunquam redierint ex Assyriaca captivitate; unde et Propheta ea scribere jubetur pro tempore novissimo, vers. 2 et 24. Ergo sub captivitate Assyriaca et Babylonica, intelligit captivitatem Iudeorum extremam factam per Romanos, et maxime per Titum (ut patet vers. 7, 11, 12), in penam occisi Christi, qui Judæi dispersi sunt toto orbe, eruntque vagi donec Antichristo se subdant: ex qua liberari ceperunt per Apostolos, sed plene liberabuntur per Christum in fine mundi, cum omnis Israel ad eum convertetur et salvabitur per Eliam et Henoch; tunc enim ad regnum Christi adductur, et Hierosolymitana, id est Ecclesiam, civitate donabitur. Ita passim omnes Interpretes Catholici. Loquitur enim Propheta non tam de temporalibus, quam de spirituali reditu et captivitate diaboli et peccati, quam figuravit captivitas, uti Babylonica, ita et Romana. Inchoate ergo a captivitate peccati et diaboli liberavit Iudeos Christus in primo suo adventu, quia paucos liberavit; et de eo intelligunt hæc S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Vatablus, sed complete id faciet sub secundum adventum, cum omnes salvabit; unde tunc plene implebitur hæc propheta. Ita Lyranus.

S. Hieronymus vult hæc dicta esse a Jeremia, anno 1 Sedeciae, scilicet eodem quo dicta sunt illa que continentur duobus præced. capitulis. Vide chronolaxin.

5. VOCEN TERRORIS (scilicet Chaldaeorum invadentium Jerusalem) AUDIVIMUS. — Ita Theodoretus (2).

Mystice, vocem accipe tyrannorum, qui tempore Apostolorum Ecclesiam, et Judæos ad eam

(2) Post verba: *Quantum hæc dicit Dominus*, Schurrerus vere monet addendam esse formam illam, quasi historicam, que frequentissime committitur a Nostro, scilicet: *dicitur*. Qui verba facere tunc finguntur Judæi, sunt in Babylonia exsules, hinc læsi in libertatem vindicari posse credibile erat, quam fracta Babylonicorum potentia, cujus ruina, quia cum horridis bellorum calamitatibus non conjuncta esse non potuit, vates illorum temporum terrores eleganter ita depingit, ut qui tunc victuri sint, exsules Judæos in hunc modum loquentes indicat, *vocem terroris*, etc. (Rosenmüller.) Hæc Babylonia ruina erat figura idololatricæ casus in primo Christi adventu, et Antichristi ejusque factorum in secundo.

conversos persecuti sunt, ut patet *Act. viii, 1*. Rursum, vocem Titii et Romanorum, et maxime vocem Antichristi (Gog et Magog) qui acerrime persecutur Judæos a se ad Christum, per Eliam et Henoch descendentem. Ita Lyranus, Vatablus, Dionysius. Hæc enim erit dies tribulationis, cui nunquam fuit, nec erit similis. « Prædicit Propheta, inquit S. Hieronymus, tempus miserie ingentis, ut lætioris gaudii tempus inferat. »

FORNICO, ET NON EST PAX. — Hebraice clarius veritas in genitivo, *fornidinis*, et non *pactis*; supple, *esse* *audivimus*.

6. SI GENERALI MASCULUS, — si mas parit, ut femina, *q. d.* Cum viri non experiantur dolores partus, ut femine; quid est tamen quod Judæi jam dicti, muliebri dolore oppressi, manus non ad arma, sed ad renes lumbosque tenendos, quasi parturientes conferunt, ad comprimendum dolorem? Est metalepsis, significans acerbissimum dolorem. Ita S. Hieronymus.

CONVERSE SUNT UNIVERSE FACIES IN AURUGINEM, — in pallorem auri. Est enim *aurigo*, sive ærugo, vel rubigo, vitium segetum, et quasi morbus earum regius, quo scilicet culmi pallescent, et modam auri vel eris, itaque paulatim aurescunt, et quia hic color est in intericiis, puta in morbo rege: hinc Septuaginta, Aquila et Symmachus vertunt, *terres*; Theodoretus, *argenteæ*, id est pallor. Hinc etiam Cornelius, Celsus et Apuleius: « Morbus intericium, inquit, dicitur aurugo, a colore auri quem effluit; » et quia idem color ex timore et pavore oritur, hinc est quod Jeremias hic dicit: « Et converse sunt universæ facies in auruginem. »

7. MAGNA DIES ILLA. — « Magna, » id est terribilis, et mire calamitosa, instar diei iudicii, que proinde vocatur « dies magna, » *Sophon. i, 14*; *Judæ* vers. 6; *Apocal. v, 12*, et *vi, 17*.

EX IPSO. — Hebræus ex ipsa, scilicet ipsa tribulatione, salvabitur Israel; quia Deus contemnit jugum ejus, scilicet tyranni, tum Nabuchodonosoris, tum potius diaboli et Antichristi, ut nulli amplius serviat Israel, nisi Deo et Davidi, id est Christo filio Davidis, tum in hæc vita, tum maxime in cælo. Vide *Can. XXI*. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et passim alii cum Chaldaeis. Sic Christus vocatur David, *Ezech. xxxvii, 25*; Theodoretus tamen et S. Thomas per Davidem intelligunt quoque Zorobabel, et Simonem, Machabæum posteros Davidis. Verum hi non fuerunt reges, imo tunc servierunt Judæi alienis regibus et principibus, scilicet Persis, Græcis et Romanis. Miscet ergo hic Propheta typum cum antitypo: hæcque magis antitypo quam typo conveniunt. Vide *Can. IV* et *V*. Sensum ergo Propheta a Cyro avolat ad Christum, ipsumque intelligit, non allegorice, sed litteraliter.

11. FACIAM CONSUMMATIONEM IN GENTIBUS (1) (fund-

(1) « Sed servient Domino Deo suo, et David regi

tus perdam alias gentes; vel vero, o Israel, nequam: sed) IN JUDICIO (id est cum moderamine et æquitate quadam CASTIGABO, — non summo jure, et rigida justitia; ita tamen, ut, quia gravia sunt peccata tua et dura, non possint sanari nisi mortuissimo pulvere, et ardentis cauterio, quasi todas carnos et insanabiles amputem; videlicet longa et dura captivitate, ut sequitur. Ita S. Hieronymus. Secat carnifex, secat et chirurgus: illi ut occidat, hic ut sanet. Deus secat ut chirurgus, non ut carnifex.

UT NON VIDEARIS TIBI INNOXIS. — Hebræus, *mundans non mundabo te*, *q. d.* Putas te, o Judæe, quia Dei es cultor, præ gentibus esse purum et sanctum; sed ego puniendo ostendam te immundum et noxium. Aliter Chaldaeus, *perdendo non perdam te*; Vatablus, *non ad purum putem te excoquam*; quia sic deberem te perdere, abstergere, et tollere de mundo hoc; est omnes tuas sordes defricare vellem, citius te frangerem quam corrigere. Ita Maldonatus et Sanchez.

Moraliter significat hic Propheta, ait S. Hieronymus: « Quod omnis mundus indiget misericordia Dei, et nullus, quamvis sanctus sit, securus pergat ad iudicium. » Et S. Augustinus, teste Possidonio, in ejus *Vita*, dicebat neminem quamvis justum, sine penitentia debere ex hæc vita discedere. Unde ipse moriens volebat et recitabat Psalmos Penitentiales, magno dolore et contritionis sensu.

12. INSANABILIS FRACTURA TUA. — « Fractura, » v

id est pena et plaga tua; puta vastatio Jerusalem et captivitas Babylonica, aiunt S. Hieronymus et Theodoretus, *q. d.* Inligam tibi plagam que ab humana manu sanari non possit: ego tamen post septuaginta annos eandem sanabo; *secundo*, « fractura » hæc est desolatio Iudeorum sub Tito, eorumque dispersio: hæc « insanabilis » est, quia ex decreto Dei durabit usque ad Antichristum, et cuius, uti et diaboli jugo liberabit eos Christus, et ex eis civitatem, id est Ecclesiam, ædificabit, vers. 18. Ita Lyranus et Vatablus. Tertio, S. Hieronymus per *fracturam* intelligit quoque plagas et persecutionem Ecclesie primitivæ, quam ipsa passa est a gentilibus Imperatoribus per trecentos annos. Verum hic sensus non congruit hinc loco: illa enim persecutio non fuit penæ peccati fidelium, sed fuit gloria et incrementum Ecclesie; quia tunc ipsa maxime per martyria crevit et floruit.

13. NON EST QUI JUDICET, — nullus est chirurgus, qui iudicium morbi tui habeat, aut sciat quo me-

suo. » Hæc ultima verba Chaldaeus recte interpretatus est, inquit Rosenmüller, et obediens Messia, filio Davidis. regi suo. Davidis nomine Messias et appellatur, *Ezech. cap. xxxiv*, vers. 23, et *xxvii*, 24; vel, quod aliter David futurus, vel quod ex ejus stirpe oriturus. Ad Zorobabel hunc locum retulit Grotius. Male profecto; neque enim rex erat Zorobabel, nec sine nomine regis, exercuit regiam potestatem.

dicamine curari possit plaga tua. Unde « curatorium utilitas, » vel, ut Chaldaeus, *medicina* « non est tibi, » *q. d.* Nullus est qui possit, aut velit et curet, cogitatio de tua sanitate. Tanta est tua plaga, tanta est vilitas tua, tanta rerum omnium desolatio et desperatio, ut non sit princeps aut Propheta, qui de tua salute sollicitus sit, eamque procuret.

14. OMNES AMATORES TUI OBLITI SUNT TUI (1). — « Amatores » hic vocantur, primo, Aegyptii et alii gentes ad quas soles, o Judaea, confugere et opem petere; secundo, idola eorum et tua; tertio, sacerdotes tui et principes; quarto, mystice, *q. d.* Angeli presides, quibus chara, et curae eras antequam Dominum offenderes, te deserent. Ita S. Hieronymus, quarto, tropologice, *q. d.* Divitiae, voluptates, amici, et omnia bona quae contra Deum amant, te deserent, teque non quaerent, non visent, non rogabunt quomodo valeas, quid habeas, quo loco sint res tuae. Ita Chaldaeus et Vatablus. Cogita hoc qui voluptuaris, et moriturus es brevi. Vide dicta *Thren.* 1, 2 et 19. Causam subdit dicens:

PLAGA ENIM INIMICI (qualem solet infligere inimicus, etsi ego quasi pater castigans filium, amico animo et paterno eam tibi inflixerim) PERCUSSE TE. — Reipsa enim erat acerba, dura et crudelis, ut sequitur; quia talem posebat tua dura, obstinata et inflexibilia cervix.

DURA (hebraice *קשה atsema*, id est roborata et obfirmata sunt, invaluerunt) PECCATA TUA, — et numero, et magnitudine: quia antiquis peccatis nova addidisti; secundo, « dura, » id est gravia et incurabilia, *q. d.* Ideo non in iudicio, sed in misericordia castigavi te, quia si in iudicio castigassem, ob peccata tua gravissima debuisses te occidere: quod facere nolui propter meam promissionem, cap. IV, vers. 27, et cap. V, 10.

15. PROPETEA, — id est veruntamen, porro Est enaligo adverbii: vide *Can.* XVI; vel « propterea, » *q. d.* Ne conqueraris te puniri; hostes vero tuos non puniri, gravius es puniam quam te. Vide *Isaia* XXXIII, 1, Tertio, Sanchez haec refert ad vers. 10, *q. d.* Ut illa compleam quae tibi promisi, propterea efficiam ut commutata fortuna devorentur, et in servitum abducantur Chaldaei, qui te captivarunt et devorant.

17. OBLIVIA ENIM CICATRICES TIBI, — vulnus praeterite tuae desolationis et calamitatis reparabo et reducam, ut nulla appareat vel remaneat ejus signa. Patet ex seq., *q. d.* Jerusalem desolatam civibus; templum Dei laede et psalmodia; pauperes opibus; populum sobole replebo et resarciam tunc, cum non erit qui de eo cogitet aut requirat.

18. CONVENIAM CONVERSIONEM TABERNACULORUM

(1) Non invisent nec quaerunt quomodo valeas; perstat enim, grave monente Kimchio, in similitudine agrotae et graviter vulneratae feminae. Solent, inquit, agrotum amici invisere et de ejus statu quaerere; sed cum vident morbum invalescere et ad mortem vergere, de eo desperantes haud amplius quaerunt.

JACOBI. — *q. d.* Reducam tabernacula Jacob, quae hinc translata sunt: tabernacula vocat familias Judaeorum, qui in Babylone quasi peregrini habitabant in casis et tabernaculis: inde sequitur Judaeorum e Babylone in Judaeam redeuntium jubilus, Dei laus, etc., ut sequitur.

19. ET AEDIFICABITUR CIVITAS (JERUSALEM) IN EXCELSO SUI (in monte Sion), ET TEMPLUM JUXTA ORDINEM SUUM, — *q. d.* Templum in pristinum statum restituetur; secundo et potius, *q. d.* Aedificabitur a Christo excelsa Ecclesia, ex Judaeis conversis ad Christum collecta, sua habens Christiana templa, maxime post Antichristum, quae mox in caelo civilitatem et templum perenne constituet, ubi glorificabo eos, ut sit eis perennis laus, id est gratiarum actio, « voxque Iudaeorum, » id est gaudium, *Apoal.* XII, 12.

21. ET ERIT DUX, — non tam Zerobabel, ut voluit S. Thomas et Theodoretus, licet ad eum typica alludant, quam Christus. Ita omnes Hebraei et Latini. Unde Chaldaeus verit, et ungetur rex eorum ex illis, et Christus de medio eorum revelabitur. Nota: Pro dux hebraice est *מָלִיךְ adair*, id est magnificus, gloriosus, prepotens, scilicet dux (2).

APPLICATIO EUM (ducem Christum), ET ACCEDERE AD ME — per unionem hypostaticam humanitatis ad Verbum, aiunt S. Hieronymus, Rabanus et Hugo; secundo et melius, Lyranus et Vatablus, per unionem voluntatum, *q. d.* Conjungam eam mihi amicitia perfectissima, dicamque: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. » Unde sequitur:

QUIS ENIM ESTE EST? — *q. d.* Quis Angelorum vel hominum tam eximus est, ut Filius meus? qui mihi conjunctissimus per fiduciam, amorem et obedientiam, mihi applicabit; Vatablus, *pelliciolus*, vel devovebit, cor suum, ut meam semper periciat voluntatem, et vicissim pro mortalibus me placet et exoret: unde *Isaia* XLVI, 11: Pater vocat eum virum voluntatis meae. Vide *Hebr.* x, 5. Septuaginta et Chaldaeus haec verba referunt ad populum, scilicet Christi. Unde de eo sequitur: « Et eritis mihi in populum. » Praeclare S. Augustinus in *Sent.*, num. 91: « Deo, inquit, qui ubique est, non locis, sed actionibus, aut longinqui ad proximi sumus: quia sicut nos separat dissimilitudo, ita nos illi conjungit imitatio; » et num. 123: « Non locorum intervallo acceditur ad Deum, vel receditur ab eo; sed similitudo facit proximum;

(2) Sine causa ergo asserit post Schnurrerum Rosenmuller, contra istam Hebraeorum et Christianorum interpretationem, Messiam qui hic sibi deprehendisse visus sit, non habere quo opinionem suam tueri possit, infirma haec ratione factus, quod in hoc loco voces hebraeae *מָלִיךְ adair*, dux, et *מַשְׁכֵּל maschel*, dominator, nihil habent quod efficiat, ut ad unum aliquem eumque singularem referri debeant; sed utrumque nomen plures completat, et positum sit collective. Hoc sane concipi potest in sensu proximo et imperfecto de Zerobabele haec verba intelligi posse; sed in sensu adaequato non nisi ad Christum referenda sunt.

dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria est, ab eo homo longe esse, quod ubique est. »

23. ECCE TURBO (scilicet sententiae vindictae et damnationis, non tam temporalis in capite Chaldaeorum, quam aeternae in capite (Antichristi) et

IMPIORUM (ejus, qui Ecclesiam et populum Dei persecuti sunt) CONQUIESCENT.

24. IN NOVISSIMO DIERUM (tempore Christi, et maxime in fine mundi) INTELLIGETIS EA. — Ita Lyranus et Dionysius.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit quasi sub typo liberationis Israelis ex Aegypto, Babylone et Assyrio, symbolice describere libertatem, laetitiam, bonaque novi Testamenti, et Ecclesiae multiplicationem per multas terrenas metaphoras, quorum bonorum omnium fons est, quod femina circumdabit virum. Denique, vers. 31, se novum fœdus cum Israelitis sanciturum promittit scribendo legem suam non in tabulis, sed in cordibus eorum, ut omnes cognoscant Dominum. Vide *Can.* VIII et XIX. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus et Vatablus (1).

1. In tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cognationibus Israel, et ipsi erunt mihi in populum. 2. Haec dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio: vadet ad requiem suam Israel. 3. Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserans. 4. Rursumque aedificabo te, et aedificaberis, virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro Iudentium. 5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariae: plantabunt plantantes, et donec tempus veniat, non vindemiabunt: 6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim: Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum. 7. Quia haec dicit Dominus: Exsultate in laetitia Jacob, et hincite contra caput Gentium: perorate, et canite, et dicite: Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israel. 8. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, et congregabo eos ab extremis terrae: inter quos erunt caecus et claudus, praegnans et pariens simul, coetus magnus revertentium huc. 9. In fletu venient: et in misericordia reducam eos: et adducam eos per torrentes aquarum in via recta, et non impingent in ea: quia factus sum Israeli pater, et Ephraim primogenitus meus est. 10. Audite verbum Domini, Gentes, et annuntiate in insulis quae procul sunt, et dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum: et custodiet eum sicut pastor gregem suum. 11. Redemit enim Dominus Jacob, et liberavit eum de manu potentioris. 12. Et venient, et laudabunt in monte Sion: et confluent ad bona Domini, super frumento, et vino, et oleo, et foetu pecorum et armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et ultra non esuriet. 13. Tunc latitabit virgo in choro, juvenes et senes simul: et convertam luctum eorum in gaudium, et consolabor eos, et iudificabo a dolore suo. 14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine: et populum meum bonis meis adimplebitis, ait Dominus. 15. Haec dicit Dominus: Vox in excelsa audita est lamentationis, luctus, et fletus Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt

(1) Prosequitur in hoc capite Jeremias argumentum in capite precedentis inchoatum, exponendo prophetiam ad Ecclesiam Christi maxime pertinentem.

PRIMO, proponit divinam beneficentiam, primo, erga Israelitas, contestatam antiquitus, 1-3, promissam ultimas et auctam jucundius, 4-9; secundo, erga Gentes, evocatis ad communem laetitiam, 10, 11; admissos ad participandam bonorum affluentiam, 12-14; confirmatis spe mercedis et variis persequibus captivitate, 15-17; tertio, erga filios, conversas ad penitentiam afflictionibus et gratis prevenienti Dei, vers. 18, 19; expertos caele Dei fraternam miserationem, vers. 20, 21; excitatos

novo miraculo femina circumdantis virum ad continentiam, vers. 22.

SECUNDO, illustrat propositionem factam, recensendo promissa divina, primo, de danda libertate, tranquillitate vitae, et rerum affluentia, 22-27; secundo, de reddenda omnibus secundum propria merita justitia, 28-30; tertio, de feriendo novo fœdere, et lege cordibus omnium inscribenda, 31-34.

TERCIO, confirmat promissiones datas, primo asserendo potius mutandum naturae ordinem, quam fidem datam, 35-37; secundo, praedicando ampliandam Hierosolymam ultra terminos priores, 38-40.